

הלכות שביתת עשור פרק א' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום של שיעור על הלכות שביתת עשור — פרק א'

הקדמה: השם "שביתת עשור"

הרמב"ם קורא להלכות "הלכות שביתת עשור" — לא "הלכות יום הכיפורים".

פשט: הרמב"ם עוסק כאן רק בהיבט השביתה של יום כיפור — לא בעבודה (שנמצאת בהלכות עבודת יום הכיפורים בספר עבודה) ולא בתפילות (שנמצאות בהלכות תפילה).

חידושים והסברים:

1. שיטת הרמב"ם ב"שביתה": הרמב"ם מקשר את כל הימים הטובים תחת נושא השביתה — שבת, יום טוב ויום כיפור. הוא קורא אפילו לתענית (צום) "שביתה" — שביתה מאכילה, לא רק שביתה ממלאכה. "שביתה" הוא מושג רחב יותר — הפסקת החיים הרגילים.

2. "עשור" כשם מיוחד: השם "עשור" (העשירי) הוא חריג — הוא לא מופיע ככינוי קבוע ליום כיפור בספרים אחרים. במנין המצוות הקצר כותב הרמב"ם "להתענות בעשירי" (בהקשר של חודש השביעי), ואחר כך "לשבות ביום הצום". השם נובע מהפסוק "אך בעשור לחודש השביעי".

3. אולי רוצה הרמב"ם להדגיש שהשביתה אינה תלויה בכפרה: דרך השם "שביתת עשור" (לא "שביתת יום הכיפורים") יכול הרמב"ם לרמז שהשביתה היא מצווה נפרדת של היום העשירי כיום טוב, בנפרד מהיבט הכפרה. אך זה לא נענה באופן מוחלט.

4. סיבה מעשית — פריקים קצרים: הרמב"ם בכלל לא אוהב שמות ארוכים לפרקי הלכות. "שביתת עשור" (שתי מילים) קצר יותר מ"שביתת יום הכיפורים" (שלוש מילים). במקביל: שבת נקראת "הלכות שבת" (לא "שביתת השביעי"), כי שם הוא כולל את כל העניינים (זכור, שמור, עונג שבת).

5. מקבילה למסכת יומא: הגמרא קוראת ליום כיפור "יומא" — סתם "היום". מסכת יומא נקראת גם לפעמים "מסכת יום הכיפורים".

הלכה א — מצות עשה לשבות ממלאכה ביום כיפור

(א) ארבע המצוות של שביתת עשור

"מצות עשה לשבות ממלאכות בעשור לחודש השביעי שנאמר שבת שבתון הוא לכם. וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר כל מלאכה לא תעשו."

פשט: הרמב"ם מונה ארבע מצוות — שתי עשה ושתי לא תעשה: (1) עשה: לשבות ממלאכה; (2) לא תעשה: שלא לעשות מלאכה; (3) עשה: להתענות בו; (4) לא תעשה: שלא לאכול ולשתות בו.

חידושים:

הרמב"ם אומר במפורש "שלא לאכול ולשתות בו" — רק אכילה ושתייה הן דאורייתא. חמשת העינויים האחרים (רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המיטה) אינם באותה רמה דאורייתא. זה אולי שונה מראשונים אחרים.

(ב) עונשים — כרת, חטאת, סקילה

"אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת, ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה."

פשט:

- ברצונו = להוציא אונס (גוי כופה אותו — הוא יודע מה הוא עושה אבל הוא לא רוצה).

- בזדון = להוציא שוגג (הוא יודע שזה יום כיפור ושזה אסור).

- חטאת קבועה = לא עולה ויורד (לא תלוי בעשיר/עני).

(ג) אילו מלאכות אסורות?

"כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה ביום הכיפורים כרת... וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכיפורים."

פשט: כל ל"ט מלאכות עם תולדותיהן שאסורות בשבת אסורות גם ביום כיפור. ההבדל היחיד הוא בעונש: שבת = סקילה (עם עדים והתראה) + כרת (בלי עדים); יום כיפור = רק כרת (אין סקילה). בשוגג — בשניהם חטאת.

חידושים:

1. הרמב"ם מצטט את המשנה במכות: "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בידי אדם" — ההבדל היחיד הוא ששבת יש בית דין של מטה (סקילה), ויום כיפור יש רק בית דין של מעלה (כרת).

2. לשון הרמב"ם — תחילה "כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה... חייבין עליו ביום הכיפורים כרת" ואחר כך "כל שחייבין עליו חטאת בשבת חייבין עליו חטאת ביום הכיפורים" — לכאורה מיותר, כי אפשר היה פשוט לומר שכל המלאכות זהות. הרמב"ם רוצה להדגיש את המקבילה באופן שיטתי — הן למזיד והן לשוגג.

(ד) דרבנן — שבות, מוקצה, איסורי אמירה, לכתחילה

"כל שאסור לעשותו בשבת משום שבות, אם עשה מכין אותו מכת מרדות כדרך שמכין אותו בשבת. כל שאינו מטלטל בשבת אינו מטלטל ביום הכיפורים. וכל שאסור לאמרו או לעשותו לכתחילה בשבת, כך ביום הכיפורים. אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזה במיתה וזה בכרת."

פשט: כל איסורי דרבנן של שבת — שבות, מוקצה, איסורי אמירה/עשייה לכתחילה — חלים גם על יום כיפור. ההבדל היחיד בין שבת ליום כיפור הוא העונש על מלאכה דאורייתא: שבת — מיתה, יום כיפור — כרת.

חידושים והסברים:

1. ארבע קטגוריות נפרדות של דרבנן: הרמב"ם מונה: (א) שבות — דברים הדומים למלאכה או מביאים לידי מלאכה (כמפורט בפרק כ' של הלכות שבת); (ב) טלטול/מוקצה; (ג) איסורי אמירה — "שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול"; (ד) דברים שאסור לעשות לכתחילה. הרמב"ם כותב כל קטגוריה בנפרד, מה שמראה שהוא סובר שהן לא זהות — אי אפשר ללמוד אחת מהאחרת.

2. החידוש ש"לכתחילה" היא קטגוריה נפרדת: נדון מה פירוש "לעשותו לכתחילה". הסבר אחד: הכנה למוצאי שבת (משום ממצוא חפצך). הסבר אחר: דברים שאסור לעשות לכתחילה, אבל בדיעבד אין עונש (אין מכת

6. **למעשה:** גם הרמב"ם וגם השולחן ערוך פוסקים שהמנהג הוא לא לעשות קניית ירק ביום כיפור, כך שזה לא נוגע למעשה.

7. **[דיגרסיה: הכנה ביום כיפור]** הרב מבעלזא היה מבקש מהגבאי לפני נעילה שיוציא את החלב מהמקפיא, כדי שלא יהיה קר מדי לקפה שלו במוצאי יום כיפור, והוא אמר שבכך הוא יוצא ידי חובת ענין קניית ירק. זה מראה שבדבר שהוא רק נושא של הכנה (לא איסור ממש), ביום כיפור מותר. בכל בתי הכנסת מכינים כבר את הכיבוד למתפללים, אף שיש שאלה של הכנה — נראה שההיתר חל על דברים כאלה.

הלכה ג — מצות עשה של עינוי ביום כיפור (אכילה ושתייה)
"מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים, והיא לשבות בו מאכילה ושתייה... ומפי השמועה למדו שעינוי שהוא לנפש זה הצום... וכל הצם בו קיים מצות עשה, וכל האוכל ושותה בו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה."

"מאחר שהעניי הכתוב כרת למי שלא יתענה, למדנו שאנו מוזהרין בו על אכילה ושתייה."

פשוט: יש מצות עשה נפרדת ביום כיפור — שביתת מאכילה ושתייה. המקור הוא "ועניתם את נפשותיכם", ומפי השמועה למדו שעינוי הנפש פירושו צום. מי שצם מקיים מצות עשה; מי שאוכל או שותה מבטל מצות עשה ועובר על לא תעשה. בשוגג — חייב קרבן חטאת קבועה.

חידושים והסברות:

1. **לשון הרמב"ם "שביתה" על עינוי:** הרמב"ם קורא לעינוי בשם "שביתה" — "לשבות בו מאכילה ושתייה" — אף שהתורה משתמשת בלשון "תענו". הרמב"ם משתמש ב"שביתה" לא רק למנוחה ממלאכות כמו בשבת, אלא גם להפסקה מאכילה — כמו שהוא אומר "שובת מעבירה".

2. **המקור מספר המצוות:** הרמב"ם בספר המצוות מפרש את הפסוק בפרשת אמור "שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם" ש"שבתון" חל גם על "ועניתם" — לשבות מהכל: ממלאכות ומאכילות. אבל כאן במשנה תורה הוא לא מביא את אותו פסוק מאמור, אלא את הפסוק מאחרי מות.

3. **"מפי השמועה למדו" — למה צריך הלכה למשה מסיני:** הפסוק אומר "ועניתם את נפשותיכם" — זה יכול להתפרש כסוגים שונים של ייסורים (לעמוד על רגל אחת, להכות את עצמו וכו'). הרמב"ם מסביר שמפי השמועה למדו ש"עינוי שהוא לנפש" — עינוי ספציפי ל"נפש" — זהו הצום. המילה "נפש" בפסוק מתפרשת כרמז לחיות הנפש, התלויה באכילה ושתייה (ענין שיש בו איבוד נפש). אף שלא כתוב "עינוי של נפש" אלא "ועניתם את נפשותיכם" (ענו את נפשותיכם), חז"ל מפי השמועה הוסיפו את הפירוש שזה עינוי נפשי — דהיינו אי אכילה.

4. **לא ללא לשון מפורשת של "לא תעשה":** שיטת הרמב"ם היא שלא צריך שיהיה כתוב במפורש "לא תאכלו" כדי שיהיה לאו. עצם העובדה שהתורה מענישה בכרת ("כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה") מוכיחה אוטומטית שיש לאו. זהו כלל מעניין — כרת מרמז על לאו.

5. **קושיא מהגמרא:** בלימוד הגמרא לא פשוט שכל פעם שכתוב עונש זה מספיק בלי לאו נפרד. הרבה פעמים צריך לחפש לאו ספציפי. הגמרא מביאה גזירה שווה — כמו שעל אכילה יש לאו עם עונש, כך גם על מלאכה. **הלחם משנה** מביא זאת מהגמרא ואומר שזה כוונת הרמב"ם.

6. **דרך הרמב"ם בפסוקים:** הרמב"ם לא בהכרח הולך לפי כללי הדרשות של הגמרא. הוא מביא פסוק על פי שכל — אם יש כרת, בוודאי יש לאו — לא דווקא בחשבונית של הגמרא. זה עקבי עם דרך הרמב"ם שהוא מביא הרבה פעמים פירוש קרוב לפשט, לא דווקא בדיוק כמו שהגמרא לומדת.

הלכה ד — ארבעת העינויים האחרים (רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המיטה)

מרדות). הסבר נוסף: "לכתחילה" פירושו דברים שבשעת הדחק חכמים מקילים — כל דרבנן שאסור רק לכתחילה, מותר בשעת הדחק.

3. **חידוש לגבי מכת מרדות:** הרמב"ם אומר מכת מרדות רק על שבות (דומה למלאכה), אבל לא אומר זאת במפורש על מוקצה או על איסורי אמירה/לכתחילה. זה מדויק — נראה שלא כל הדרבנן יש להם אותו מעמד של מכת מרדות. על מוקצה ועל דברי "לכתחילה" אולי אין מכת מרדות.

4. **חזרה להלכות שבת פרק א':** הרמב"ם אומר שם: **"כל מקום שנאמר שעושה דבר זה פטור אבל אסור הרי זה אסור מדברי סופרים, וכן כל מקום שנאמר אין עושיין כך וכך" — לשונות שונות כולן מתייחסות לדרבנן.** אבל מפרק כ"ד (הלכות שבת) רואים שיש דברים האסורים אף שאינם דומים או מביאים למלאכה, ועליהם לא חל שמקבלים מכת מרדות. הרמב"ם לא אמר זאת בבירור בהלכות שבת, אבל כאן בהלכות יום הכיפורים רואים זאת.

הלכה ב — מותר לקנב את הירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה

"מותר לקנב את הירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה. מה היא הקנובה? שיסיר את העלין המיובשין ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה. וכן מפציעין באגוזים ומפררין רימונים מן המנחה ולמעלה, מפני עגמת נפש."

"כבר נהגו העם בשנער ובמערב שלא יעשו אחד מכל אלה ביום הצום, אלא הרי הוא כשבת לכל."

פשוט: מן המנחה ולמעלה ביום כיפור מותר להכין ירקות (להסיר עליים יבשים, לחתוך), לשבור אגוזים ולהוציא גרעינים מרימונים — בגלל עגמת נפש מהתענית. אבל המנהג בבבל (שנער) ובמערב היה שלא עושים זאת, אלא נוהגים לגמרי כמו בשבת.

חידושים והסברות:

1. **מהו האיסור שמתירם?** הרמב"ם מונה שלוש פעולות בקניית הירק: (א) "סיר את העלין המיובשין" — דומה לבורר (הוצאת פסולת מאוכל); (ב) "יקצץ השאר" — דומה לטוחן (חיתוך); (ג) "ויתקן אותו לאכילה" — דומה למתקן. כל שלוש הן אסורות בשבת (לכל הפחות מדרבנן), אבל ביום כיפור התירו זאת מפני עגמת נפש.

2. **יסוד ההיתר — עגמת נפש:** ביום כיפור מן המנחה ולמעלה כבר רעבים מאוד. אם לא יוכלו להכין את האוכל עד אחרי יום כיפור, ייקח זמן עד שיוכלו לאכול, ויצטרכו להמשיך לצום גם במוצאי יום כיפור. זוהי עגמת נפש — הצער מלדעת שעוד זמן רב לא יוכלו לאכול. לכן הקילו חכמים באיסורי דרבנן מסוימים.

3. **הקושי עם קניית ירק:** אם קניית ירק היא איסור דאורייתא (בורר), איך יכולה להיות מותרת ביום כיפור? ואם היא רק דרבנן, למה לא תהיה מותרת גם בשבת (סמוך לאכילה)? מפרשים לרמב"ם כבר התקשו בבעיה זו. הרמב"ם מוסיף את הפירוש ("מה היא הקנובה?") כדי להבהיר שלא מדובר בבורר דאורייתא, ואולי אפילו לא באיסור דרבנן ממש — זה יכול להיות משהו פחות מזה. זה חריג לרמב"ם, שבדרך כלל לא מביא פירושים על לשונות הגמרא במשנה תורה.

4. **ענין "לא ניח" ביום כיפור:** בשבת מותר לפצח אגוזים סתם כי תמיד אפשר לאכול (זה תמיד "סמוך לאכילה"). אבל ביום כיפור, שבו לא אוכלים, זה "לא ניח" — מכינים למאחר יותר, שזה ענין של הכנה. היינו חושבים שאחר הצהריים ביום כיפור זה כבר "סמוך לאכילה" (למוצאי יום כיפור), אבל בבוקר זה לערב — זה רחוק מדי. בשבת יש בעיה אחרת: אסור להכין משבת למוצאי שבת.

5. **המנהג כתירוץ:** המנהג בשנער ובמערב בא לפתור בעיה מעשית — כדי שאנשים לא יתבלבלו בין דברים המותרים ביום כיפור אבל אסורים בשבת, קיבלו את המנהג לנהוג לגמרי כמו בשבת.

"עתיד" כבסיס למכת מרדות. גם: במשנה כתוב "אסור" (לא סתם "אין עושין"), והרמב"ם מפרש — "זה ענין אמרו אסור" — שהלשון "אסור" מראה שמקבלים מכת מרדות. לא כל איסור עשה מביא מכת מרדות, אבל הלשון "אסור" במשנה גרם לרמב"ם להחליט שכאן יש מכת מרדות.

8. לרמב"ם אין בעיה עם שתי מדרגות: רואים שלרמב"ם אין בעיה שחלק מהעניינים יהיו עם איסור עשה (בלי כרת), ואחרים יהיו חמורים יותר. הקבלה/מסורה היא שיש שני סוגי עניינים: (1) אכילה ושתייה — חמור, מקבלים כרת; (2) העניינים האחרים — פחות חמור, בלי כרת.

9. חידוש לגבי ה"לאו" של אכילה ושתייה: אם היה כתוב לאו ברור על העניינים הפחות חמורים, היינו יכולים לשאול למה על אחד יש לאו ועל אחרים רק עשה. אבל מכיוון ש"לאו" של "ועניתם" הוא מכלל כרת (לא לאו אמיתי נפרד, אלא כלול בכרת), אפשר להבין — התורה לא הלכה כל כך חמור עד כרת על כל העניינים, ואוטומטית איפה שיש כרת יש גם לאו. אבל על העניינים האחרים — זה יכול להיות דאורייתא אבל בלי עונש.

הלכה ה — עינוי ביום ובלילה

"כשם ששובת ממלאכה בו בין ביום בין בלילה, כך שובת מכל אלו בין ביום בין בלילה."

פשט: בדיוק כמו שמלאכה אסורה הן ביום והן בלילה, כך גם עינוי הוא הן ביום והן בלילה.

חידושים:

1. החידוש של עינוי בלילה: במלאכה כולם מבינים שיום כיפור (כמו שבת) הוא 24 שעות. החידוש הוא שגם בעינוי, שאדם היה חושב שבלילה זה לא ניכר (כי ממילא ישנים, ממילא לא אוכלים), זה גם נוהג מהלילה. הרי רואים מתעניות דרבנן שיש תענית שאוכלים כל הלילה עד עלות השחר. החידוש הוא שביום כיפור צריך להתחיל את כל חמשת העניינים מהלילה.

2. דיגרסיה: איך יודעים שבשבת זה יום וילילה? מהפסוק עצמו לא ברור ש"יום" פירושו תמיד 24 שעות. ביום כיפור כתוב במפורש "מערב עד ערב", בפסח כתוב "בערב תאכלו מצות" — רואים בבירור שזה מתחיל מהערב. זה משמע שבדרך כלל כשכתוב "ביום" זה לא מתחיל בערב. או להיפך — רק כשכתוב "בעצם היום" זה דווקא ביום, אבל סתם "יום" פירושו גם לילה. זה לא דבר ברור מפשוטו של מקרא.

3. דיגרסיה: ששת ימי בראשית] לפי הפשט בבראשית הקב"ה עבד רק ביום — "ויהי ערב ויהי בקר" — בלילה הוא לא עבד. זה לא כל כך פשוט, כי "ויהי ערב" — מתי היה הערב? מפרשי התורה אומרים "כבר היה ערב" קודם. מזה בא הרשב"ם עם האבן עזרא ומחלוקתם. הפשט הפשוט היה שבלילה אין זמן עבודה, ממילא כששבת מתחילה, הלילה כבר חלק מהשבת הארוכה.

הלכה ו — תוספת יום הכיפורים: מוסיפין מחול על הקודש

"וצריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו. שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב... מערב עד ערב תשבתו שבתכם. כלומר, תתחיל ותתענה מעט מערב תשעה סמוך לעשירי, וכן ביציאתו שהוא בעינוי מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי."

פשט: צריך להתחיל לצום קצת לפני תחילת יום כיפור (עוד בערב יום כיפור = תשיעי בתשרי), וצריך לסיים קצת אחרי מוצאי יום כיפור (להיכנס לליל י"א תשרי).

חידושים והסברות:

1. איך לומדים את הפסוק? הלימוד הוא: "בתשעה לחודש בערב" — "בערב" פירושו עוד מהערב, לפני הלילה, לא כשכבר נעשה ליל עשירי. "מערב עד ערב" — "מערב" פירושו שיתחילו מוקדם (לפני הלילה), "עד"

"וכן למדו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו, או לסוך, או לנעול את הסנדל, או לבוא על אשתו. ומצוה לשבות מכל אלו בדרך ששובת מאכילה ושתייה, שנאמר 'שבת שבתון' — שבת לענין מלאכה, ושבתון לעניינים אלו."

"ואין חייבים כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל [על רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש] מכין אותו מכת מרדות."

פשט: מפי השמועה לומדים שאסור לרחוץ, לסוך, לנעול נעליים או לשמש צריך לשבות מכל ההנאות הללו כמו מאכילה ושתייה. הפסוק "שבת שבתון" מתחלק: "שבת" — על מלאכה, "שבתון" — על ארבעת העניינים. כרת וקרבן הם רק על אכילה ושתייה; על ארבעת העניינים האחרים מקבלים רק מכת מרדות.

חידושים והסברות:

1. שני מקורות לשתי קטגוריות: הרמב"ם עושה חלוקה ברורה במקורות: אכילה ושתייה לומדים מ"תענו את נפשותיכם", וארבעת העניינים האחרים לומדים מ"שבתון". זה לא שהכל בא מפסוק אחד.

2. שאלה גדולה — דאורייתא או דרבנן? זוהי נקודת הדיון העיקרית. יש סתירה לכאורה ברמב"ם:

- ראיות שזה דאורייתא: (א) הוא אומר "למדו מפי השמועה" — שאצל הרמב"ם בדרך כלל פירושו הלכה למשה מסיני, שהיא דאורייתא. (ב) הוא מביא פסוק "שבתון" כמקור — פסוק בדרך כלל עושה דאורייתא. (ג) הוא אומר שזו "מצוה לשבות" — משמע מצות עשה מדאורייתא.

- ראיה שזה דרבנן: הוא אומר "מכת מרדות" — שזה בדרך כלל העונש על דרבנן, לא על דאורייתא.

3. מקבילה לשביתות שבת: זה דומה לשיטת הרמב"ם בהלכות שבת פרק כ"א, שם הוא אומר "נאמר בתורה 'תשבות' אפילו מדברים שאינן מלאכה" — וזה בוודאי דרבנן, כי הוא מדבר על שביתות שמקבלים עליהן מכת מרדות. המבנה דומה מאוד: פסוק ("שבתון"/"תשבות"), אבל העונש הוא רק מכת מרדות. אולי זו דרך הרמב"ם — פסוק יכול לשמש כאסמכתא לרבנן.

4. קושיא על לימוד דאורייתא: אם זה דאורייתא, קשה להבין למה "ועניתם את נפשותיכם" פירושו רק אכילה ושתייה. במצות העשה (שבתון) כל הנאות הגוף כלולות. למה "עינוי נפש" — שהוא

גם ענין של צער הגוף — לא יכול גם רחיצה, סיכה וכו'? כל הדברים הם "קרובי משפחה" — כולם הנאות הגוף. אבל הרמב"ם אומר בבירור ש"עינוי נפש" פירושו דווקא אכילה ושתייה, והאחרים באים ממקור נפרד.

5. אפשרות: עשה ללא עונש: ייתכן שזה דאורייתא — איסור עשה — אבל בלי עונש כרת. יש דבר כזה בתורה ששני פרטים באותה מצווה, אחד הוא איסור כרת (אכילה ושתייה) ואחד הוא רק חיוב עשה (העניינים האחרים). מקבילה היא מחמר בשבת — הרמב"ם אומר בבירור שזה איסור עשה מדאורייתא, אבל אין עליו מלקות מדאורייתא, אלא מכת מרדות מדרבנן.

6. פירוש המשנה של הרמב"ם על יומא: הרמב"ם בפירוש המשנה על יומא אומר שמכיוון שכתוב "אסור", הוא לומד שמקבלים מכת מרדות, אבל "עיקר איסורן קבלה" — כל הענין הוא בקבלה. "קבלה" פירושו אותו דבר כמו "מפי השמועה" — קיבלו ממש רבינו. הרמזים של הגמרא מהפסוקים הם רק אסמכתאות, אבל העיקר הוא קבלה. פירוש המשנה לא עושה את החילוק בין "שביתה" ו"עינוי" כמו שהרמב"ם עושה כאן במשנה תורה.

[דיגרסיה: מה פירוש "קבלה"?] היה דיון האם "קבלה" פירושה דברי קבלה (= דרבנן, כמו נביאים), או קבלה ממש רבינו (= דאורייתא). המסקנה היא שכאן קבלה פירושה שקיבלו ממש רבינו ש"שבתון" ו"עינוי" פירושם הדברים הספציפיים — זוהי מסורת דאורייתא.

7. מכת מרדות — מקור: ראית הרמב"ם למכת מרדות על העניינים האחרים באה מהמילה "עתיד" במשנה יומא — הוא פירש את המילה

רק דרבנן. ביום כיפור, שבו תוספת היא דאורייתא, הרמב"ם אומר שאין מוחים! ההבדל: בשבת מדברים על הכנת הבית — הדלקת נרות, אנשים אחרים, תקיעת שופר לכל הציבור. זו לא מחאה אישית על איסור, אלא הודעה מעשית שהבית יהיה שבת. בתוספת יום כיפור מדברים על מצווה אישית שאין לה קשר לאחר.

2. **"אין ממחין" — מדברים על בית דין, לא על הבעל:** לשון הרמב"ם "שאין אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד" פירושה: בית הדין לא יכול לשלוח שוטרים לכל בית. זה לא מדבר על כך שהבעל לא יהיה "שוטר" — בעל רגיל לא הולך לקחת את האוכל של אשתו. "שוטר" פירושו שלבית הדין אין מספיק כוח משטרתי לאכוף זאת.

3. **למה הן לא יציתו? — חילוק הרשב"א:** הרשב"א טען שההבדל הוא: תוספת מחול על הקודש לא כתובה במפורש בתורה — זה רק לימוד שחכמים הבינו מפסוקים. כשהולכים לומר זאת לאנשים פשוטים (לא בני תורה), הם לא ייקחו זאת ברצינות. זה דומה ל"דבר שגגים" — דברים שאנשים עושים בשוגג, מניחים להם, כי אם אומרים להם, הם יעשו זאת במזיד.

4. **האמונה בנשים יהודיות ישרות:** הרמב"ם הולך עם הנחה שהנשים לא יפסיקו לאכול ביום כיפור עצמו — הן נשים צדקניות, הן צמות ביום כיפור, מחשיך, הן מפסיקות לאכול. הבעיה היא רק עם התוספת לפני כן — זו מדרגה גבוהה יותר שהן לא יודעות עליה. זוהי אמונה מעניינת בצדקנות הבסיסית של כלל ישראל.

5. **"מחאה" — לא אותו דבר כמו "לומר":** "אין ממחין בידן" לא אומר שלא מלמדים זאת בבית הספר או בשיעורי הלכה. מחאה פירושה מחאה חזקה/אכיפה — כמו "מחאה" בהלכות חזקת הבתים. אם אפשר לומר זאת בשקט והן יציתו — בוודאי. אבל לא עושים מחאה רשמית, כי זה יכול להביא למזיד.

6. **המשל הספציפי עם יום כיפור:** אם אומרים לאישה שהיא כבר לא הייתה רשאית לאכול (כי תוספת יום הכיפורים כבר התחילה), היא תחשוב "אוקיי, כבר לא צמתי את יום הכיפור" — היא לא תתפוס את ההבדל שהיא רק עברה על התוספת, אבל עדיין לא על יום כיפור עצמו. זה יכול להוביל לכך שהיא תמשיך לאכול ביום כיפור עצמו.

הכלל של "מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין"

פשט: הרמב"ם מביא את הכלל שלא למחות כשאנשים ממילא לא יציתו, כדי שיישארו שוגגים ולא יהפכו למזידיים.

חידושים והסברות:

1. **הבעיה של מחאה שמחמירה:** בהרבה מאוד הלכות אנשים באמת לא מאמינים שאסור לעשות את זה. גם אם אומרים להם, הם לא יציתו — לא בשנה הבאה, לא בעוד שלוש דקות. זו המציאות של הרבה הלכות.

2. **המשל של שמירת עיניים:** פוסקים אומרים, ואנשים חושבים, ששמירת עיניים היא מידת חסידות. הרמב"ם אומר אכן שזו מידת חסידות (חוץ מאישה שאסורה עליו). כשאומרים לאדם שזו חומרא או הידור, הוא לא יציית. אבל הנזק מלומר לו הוא — עכשיו הוא נעשה מזיד, כי עכשיו הוא יודע על זה, וזה עושה אותו גרוע יותר.

3. **המנגנון של "מוטב שיהיו שוגגין" — לא רק הצלה מעונש:** ענין מוטב שיהיו שוגגין הוא לא רק ענין טכני של הצלה מחיוב סקילה או עונשים אחרים. זו תכונת הנפש — אדם לא רשאי להפוך למזיד. שוגג הוא אדם שלא יודע, מעולם לא למד את ההלכה. אבל מזיד הוא מצב נפשי שונה לחלוטין.

4. **המשל של חינוך הבנים:** כל עוד הילד לא תופס שהאבא לא מקפיד על דבר, הרצון של האבא נשאר בתוקף, והילד ימשיך לפעול לפיו. אבל ברגע שזה נעשה גלוי שהוא לא מקפיד, מסירים את הרצון, והילד יכול לעשות

ערב" פירושו שייסימו מאוחר (להיכנס ללילה). כאילו "מערב עד ערב" פירושו עד ועד בכלל — עוברים קצת משני הצדדים.

2. **שאלה שהועלתה:** הרמב"ם אומר זאת רק לגבי תענית/עינוי, לא לגבי מלאכה. למה?

3. **הפשט הרגיל של הפסוק:** בדרך כלל היינו מפרשים שהפסוק בא רק לומר שיום כיפור הוא 24 שעות — מתחילים בלילה (לא כמו תענית רגילה שהיא רק ביום). אבל חכמים למדו מזה שצריך להוסיף קצת.

4. **מהלך חדש בהבנת תוספת:** הגמרא לומדת מהפסוק "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש" שצריך לאכול בערב יום כיפור ("כל האוכל ושותה בתשיעי"). אבל הפסוק קשה: למה כתוב "בתשעה לחדש" כשיום כיפור הוא "בעשור"? התירוץ הוא ש"תשעה לחדש בערב" פירושו: מהערב שמסתיים תשעה לחדש, עד הערב שמסתיים עשור לחדש.

החידוש: רואים מהפסוק שחיוב העינוי מתחיל כבר עם סיום תשעה — סוף תשעה כבר מחייב. זה אומר שתוספת יום הכיפורים היא לא רק תוספת ליום (כמו בשבת), אלא משהו אינהרנטי בחיוב העינוי עצמו. בשבת אף אחד לא היה חושב שיום שישי כבר מחייב בשבת — כל עוד זה עוד יום שישי, פטורים. אבל כאן תשעה לחדש כבר מביא עמו את מצוות "ועניתם". זה אומר שגם ערב עשור יש בו משהו של חיוב.

5. **יום כיפור = כל עשור + טיפה מתשעה + טיפה מי"א:** לפי מהלך זה, זמן הצום של יום כיפור הוא: כל עשור, פלוס קצת מסוף תשעה, פלוס קצת מתחילת י"א. זה הגיוני רק כי צריך "יום שלם" — אם זה היה מתחיל רק בבוקר או באמצע הלילה, לא הייתה סברה לתוספת.

6. **תוספת היא רק על עינוי, לא על מלאכה — לפי הרמב"ם:** הרמב"ם פוסק בבירור שתוספת יום הכיפורים היא רק על הצום (עינוי) — אכילה ושתיה, לא על שבייתה ממלאכה. המגיד משנה מביא שמשמע בגמרא שיש מחלוקת על זה. הרמב"ם אומר "לצאת מלא התענות" — שפירושו כל חמשת העינויים, אבל בוודאי לא שבייתה ממלאכה.

7. **מחלוקת ראשונים: ר"ן נגד רמב"ם:** הר"ן וראשונים אחרים סוברים שתוספת חלה גם על שבייתה ממלאכה, וממילא יש תוספת גם על שבת. מקורם: הפסוק אומר "שבתכם" — רמז לשבת. אבל לפי הרמב"ם, מכיוון שתוספת היא רק דין בצום (עינוי), שבת היא עולם אחר לגמרי.

8. **תוספת נגד בין השמשות — חומרא ביום כיפור:** אם עושים את התוספת רק בבין השמשות עצמו, לא יוצאים ידי חובה, כי אם זה חיוב דאורייתא מפסוק, זה צריך להיות כשזה עדיין ודאי יום (לפני בין השמשות). בשבת מקילים עם בין השמשות (כי ספק דרבנן לקולא). אבל ביום כיפור אי אפשר להקל עם בין השמשות על עינויים — אף שחכמים מקילים בקלות במקום צער, וכל עינוי הוא מקום צער, בכל זאת צריך להחמיר. זה מראה שההלכה היא דאורייתא.

9. **האם תוספת יום הכיפורים דאורייתא או דרבנן? הרמב"ם לא אומר בבירור.** הוא מביא פסוק, שהיה משמע דאורייתא. אבל הוא לא אומר שיעור לתוספת, ולא מה המינימום.

הלכה ז — נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה

"נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצווה להוסיף מחול על הקודש" — אין ממחין בידן, שלא יבואו לעשות בזדון, שאין אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר... ואין לך להם שידעו וישמרו את עצמן."

פשט: נשים שאוכלות עד שמחשיך (בלי תוספת), כי הן לא יודעות על מצוות תוספת מחול על הקודש — אין צריך למחות בידן, כדי שלא יבואו לעשות זאת בזדון. אי אפשר לשים שוטר בכל בית.

חידושים והסברות:

1. **השוואה לערב שבת — למה שם כן מוחים? בערב שבת יש חיוב להודיע בבית ("בתוך ביתו צריך לומר"), אף שבין השמשות של שבת הוא**

זאת "ביד רמה". כך גם במוטב שיהיו שוגגין — כשעושים זאת גלוי והאדם לא מציית, זה נעשה דבר שהוא עושה ב"יד רמה".

5. "הכלל גדול בכל התורה כולה": צריך לדעת מתי לא למחות, כדי ששוגגים יישארו שוגגים. זהו כלל רחב המשתרע על הרבה מאוד הלכות.

תמלול מלא

הלכות שביתת עשור — פרק א: מצוות השביתה ממלאכה ואכילה

הקדמה: מדוע קורא הרמב"ם לזה "שביתת עשור"?

דובר 1:

אוקיי, אנחנו לומדים רמב"ם, ספר זמנים. כבר סיימנו הלכות שבת בעיקרו של דבר, שבת ועירובין, ומתחילים ללמוד את ההלכות של ימים טובים. והיום טוב הראשון, שהוא כמעט חמור כמו שבת, או חמור כמו שבת לגבי רוב הדברים, יש לו אפילו עוד חומרא שאסור אפילו לאכול, וזה יום שנקרא עשור. מהו עשור? "אך בעשור". ביום העשירי של איזה חודש. אנחנו לא יודעים. אה, של החודש השביעי, כמובן. אבל איזה יום? החודש של ימים טובים. כן. אז ביום העשירי יש דבר שאנחנו קוראים יום כיפור.

1... מדוע קורא לזה הרמב"ם "שביתת עשור"? הוא לא יכול היה לכתוב "יום הכיפורים"? אוקיי, התשובה היא, כי קודם כל, בהלכות יום כיפורים הוא מונה את חלק השביתה של עשור. הוא לא מונה, למשל, את העבודה של יום כיפור. את זה הוא מונה בהלכות עבודה. והוא גם לא מונה מה מתפללים ביום כיפור. את זה הוא אמר בהלכות תפילה. ובכלל, גם יום טוב נקרא "שביתת יום טוב", כי הוא מקשר כאן שבת וכל שאר השביתות. ולא רק זאת, אלא אפילו את הצום הוא קורא שביתה. מלבד שביתת מלאכה יש שביתה מאכילה. הוא קורא לזה שביתה. הוא עוסק כאן בנושא של שביתה.

דובר 2:

נכון, אז מאוד יפה. יש אכן הלכות עבודת יום הכיפורים, שקשורות לכפרה. כנראה אכן בספר עבודה, אני זוכר. כן, שזה מדובר בספר עבודה.

עבודה וכפרה זה גם לא אותו דבר. יש עבודה ויש תשובה.

דובר 1:

לא, עבודה במשנה וברמב"ם מתכוון תמיד לעבודת המקדש, לא עבודת ה' שצועקים בתפילה.

דובר 2:

נכון, נכון. אני אומר אבל, הכפרה של יום כיפור, יכול להיות שהכפרה קורית דרך הקרבנות, אבל כפרה היא דבר בפני עצמו, שקשור לתשובה, ואולי לתפילות של יום כיפור שמבקשים כפרה.

דובר 1:

אוקיי, אבל כל הכפרות. אני אומר, יש כן הלכה עם הפרקים "יום הכיפורים", עם הלכות עבודת יום הכיפורים. אבל אתה צודק שכאן הוא מדבר על השביתה, גם כי זה הדבר... אבל למה זה לא יכול להיקרא "שביתת יום הכיפורים"? זה חייב להיקרא "שביתת עשור"? איפה כתוב בתורה לשון כזו "שביתת עשור"?

דובר 2:

יכול להיות שהרמב"ם רוצה אולי לומר שהשביתה לא תלויה בכפרה. יש יום טוב, שהיום העשירי הוא יום טוב. ליום טוב יש מצוות של שביתה. אבל יש דבר שהיום הוא יום כפרה. אני לא יודע, אני לא יודע אם השביתה לא נובעת מהכפרה. אני לא יודע, זה דבר, דיוק של שם.

דובר 1:

כן, לא, זה שם מוזר. לא, אני רק שואל, כמו שמוצאים בגמרא, משהו הוא לשון שנקרא עשור? אני רואה את הלשון של מנין המצוות הקצר שיש לי כאן מועתק הוא "לשבות ביום הצום", לא "לשבות". לא, כי הוא התחיל עם

עד כאן פרק א' של הלכות שביתת עשור.

"להתענות בעשירי", אז לא מה שהיום שאני רק אמרתי. לא, הוא דיבר על חודש השביעי, הימים טובים של חודש השביעי. הוא אמר, "להתענות בעשירי". עכשיו הוא יכול לומר, היום שהוא יום הצום, אני רק אמרתי את זה. הוא לא קורא יום הצום זה לא הכינוי ליום, אלא כאן. מה בהקשר? אין כאן ראייה. יום צום יום הכיפורים, כך אומרים. את זה הוא אומר כבר מהר יותר, בואו נשאיר את יום הכיפורים. יש כאן עשירי? ליום הכיפורים. אתה רואה שלושה שמות בשלושה שמות. עשירי בו? מילא, אבל הלכות שביתת עשור זה קשה, כי עשור של מה? זה חייב להיות איזו לשון שמדברת? זה חייב להיות איזו לשון שמדברת? ליוזר זה לא רק ההלכה באיסור לחודש השביעי. הפרק הוא שביתת עשור, אבל באמת מעניין. הוא החזיק בשביתת עשור, יום הכיפורים? הוא לא אהב שמות ארוכים? הוא לא אהב כשהפרק יש לו שלוש ארבע מילים?

דובר 2:

אני יכול להיות פשוט כזה יכול, יש שביתת השבת, שהיא שביתת השביעי, וכאן יש שביתת העשירי, שביתת העשירי. יש משהו שני מספרים.

דובר 1:

למה זה לא נקרא הלכות שביתת השבת? זה נקרא פשוט הלכות שבת. הלכות שבת, נכון. אוקיי, כי הלכות שבת הוא מנה את כל מה שנוגע לשבת. כן, אמת. אממ... כן, אמת. גם אתה מתכוון לומר זכור ושמור, כל הדברים האלה. עונג שבת, כן. לרמב"ם יש לפעמים פרקים ארוכים? אם אין לו כמעט פרקים ארוכים, הוא העדיף שביתת עשור, שזה שתי מילים, על שביתת יום הכיפורים, שזה שלוש מילים. פתאום שביתת יום טוב? יום טוב זה בדרך כלל יו"ט עם קו. אוקיי, אני נכנס לפרטים הקטנים. לא, זה מעניין, כי אין שום ספר אחר שנקרא כך. אני חושב אולי הרמב"ם אומר שהוא לקח? הגמרא קוראת לו כיפור יומא, היום. שביתת היום, יומא. המסכת קו... אים כך. המסכת נקראת יומא, יומא, יומא לימים הכיפורים. קוראים לזה כך? אני לא יודע, השמות של המסכתות הם לא... אני לא יודע, זה רבינו יונה הקדוש שהכניס את הכותרות של המסכתות? נו אין מושג. לא. אני חושב שיש מקומות שקוראים לזה מסכת יום הכיפורים, לא? אה, יש שקוראים לזה מסכת יום הכיפורים, כן. אני לא יודע. אוקיי. כן. אז אנחנו הולכים ללמוד את ההלכות של שביתת יום הכיפורים, כמו שאתה אומר, לא הענין של התפילה. אבל ביום כיפור עושים הרבה מאוד דברים, אבל עכשיו לומדים בעיקר מה לא עושים. נכון. נכון. הולכים ללמוד על להיות שובת. להיות שובת מתכוון להפסיק את מה שעושים בדרך כלל, לשנות.

דובר 2:

להפסיק. להפסיק את העבודה, כן. שובת ביום, כן. מאוד יפה. ובמקרה שלנו מפסיקים את העבודה, ומפסיקים את האכילה, מפסיקים הכל, מפסיקים את החיים הרגילים.

ארבע המצוות של שביתת עשור

דובר 1:

אומר הרמב"ם כך, הפרק, הרמב"ם מביא תמיד את המצוות שיש בנושא, בהלכות. הוא אומר, יש כאן ארבע מצוות, שתי מצוות עשה ושתי מצוות לא תעשה. שתיהן הן דבר והיפוכו, נכון? מצוות עשה לשבות בו ממלאכה, להפסיק, לא לעבוד. ומצוות לא תעשה היא אותו דבר, שלא לעשות בו מלאכה. ואותו דבר לענין שביתה מאכילה, יש את החיוב, מצוות עשה היא להתענות בו. ואותו דבר יש בלא תעשה, שלא לאכול ולשתות בו. הרמב"ם

אני מתכוון, סקילה היא כמו שהוא לוקח את הכרת, כן, לא יכול להיות שניהם. אבל זה כבר נושא אחר.

איסורי דרבנן גם אסורים ביום כיפור דובר 1:

עכשיו, לא רק הדאורייתא, אלא כל דבר שאסור לעשותו בשבת, כי בהלכות שבת למדנו שיש הרבה מאוד דרבנן. כל הדברים שאסור לעשות מדרבנן בשבת, על פי שאין בו מלאכה, גם אסור לעשותו ביום הכיפורים.

הלכה א (המשך) — כל שאסור בשבת אסור ביום הכיפורים: דרבנן לשון "מלאכה" מתכוונת תמיד למלאכה דאורייתא

דובר 1: מלאכה, זוכרים זה תמיד הלשון, למשל בהלכות עירובין היה להם כל הזמן, אם הניחו דבר במגדל ואסור משום מלאכה. מלאכה מתכוונת תמיד למלאכה דאורייתא, הלשון מלאכה מתכוונת ל"ט מלאכות, לא שבות שדומה למלאכה או יבוא לידי מלאכה. מלאכות מדאורייתא, ל"ט מלאכות.

אז למדנו בפרק כ' משהו בהלכות שבת, נכון? שהחכמים אסרו גם דברים שאינם מלאכה, אלא שהן דומות למלאכה או מביאות לידי מלאכה, מה שלא יהיה הסיבה, ועל זה הוא מדבר עכשיו.

איסורי דרבנן ביום הכיפורים

דבר שאסור בשבת אפילו אינו מלאכה, במילים אחרות, כן, פטור אבל אסור, נכון? החכמים אסרו, גם אסור ביום הכיפורים. **"ואם עשה"**, אם הוא עבר ועשה, גם אותו דבר כמו שבת, **"מכין אותו מכת מרדות"**. נותנים לו מכת מרדות כמו כל איסור דרבנן שמקבל מכת מרדות. אם עשה אחד מאיסורי דרבנן ביום כיפור, מקבלים מכת מרדות כמו שמקבלים בשבת, **"כדרך שמכין אותו בשבת"**.

שלושה סוגי דרבנן: שבות, מוקצה, איסורי אמירה/עשיה לכתחילה

אז כתוב שלמשל, כאן היה לנו עד עכשיו רק הדרבנן שאינם מלאכה, שדומים למלאכה, אבל עדיין לא היה לנו למשל מוקצה או הדברים של שבות או של... אה, טוב. אה, כאן הוא הולך לומר מוקצה.

"כל שאינו מטלטל בשבת", זה דבר בפני עצמו. דומה למלאכה, אבל זה איסור טלטול, גם אסור לטלטל ביום הכיפורים.

הרמב"ם מונה את כל שלושת סוגי הדרבנן שיש בשבת, חלים גם על יום כיפור. כי נראה שזה לא אותו דבר. כשהוא היה אומר רק אחד, היינו חושבים, אוקיי, את זה אני מבין, כי זה מביא למלאכה. אבל מה נכנס לטלטול? לא, טלטול גם יש ביום כיפור.

ודבר רביעי, **וכל שאסור לאמרו**, גם כל הדברים שאסור לעשות, כמו שמנינו, שלא יהא דיבורך של שבת, הדברים שקשורים לכבוד שבת, או לעשותו לכתחילה בשבת.

דיון: מה מתכוון "לעשותו לכתחילה בשבת"?

דובר 1: על מה הוא אמר דברים מסוימים שלא להתחיל לעשות בשבת? הייתי אומר לעשות לכתחילה מתכוון כמו הדבר שגם למדנו, משום ממצוא חפצך, כמו להתחיל, לעשות הכנה למוצאי שבת. את זה היינו קוראים לעשות לכתחילה. זה אומר, להתחיל את העבודה למוצאי שבת, להתחיל במלאכה, כמו שלכתחילה מתכוון להתחלה. הייתי חושב כך, למה לא? זה בכלל אחד מהשבותים.

ראיתי, הוא מתרגם כאן, משהו מתרגם כאן, להתחילה, לכתחילה, יש דברים שאין עליהם עונש. זה אומר, נראה שעל... הרמב"ם לא אומר על טלטול, למשל, שיש מכת מרדות. מה מסומן? מכת מרדות, מי שעושה דבר משום שבות, מכין אותו מכת מרדות. אבל הוא לא אומר כאן למשל שמי שמטלטל דבר שאינו מטלטל מדרבנן... נכון, או מי שעושה אחד מהדברים שלמדנו מאוחר יותר בהלכות שבת, משום ממצוא חפצך, או כל הדברים האלה, האם אפשר לקרוא לזה תצאה שלח התחלה. כלומר, כמו שאמרתי, יכול להיות שזה מתחיל התחלה, או שאסור לעשות שלח התחלה, אבל בדיעבד אין על זה עונש.

אומר בפירוש, לאכול ולשתות בו. אנחנו נראה בפנים, הרמב"ם אומר שאכילה היא דאורייתא, ושונה אני חושב מאולי ראשונים אחרים, אבל לא כל חמשה עיניים הם דאורייתא. הוא אומר כאן שלא לאכול ולשתות בו. זה לא אותה רמה דאורייתא, כן. בסדר. כן. אוקיי. ואת המצוות אנחנו הולכים ללמוד בשלושת הפרקים. כן. אומר הרמב"ם, מאוד יפה.

הלכה א: מצות עשה לשבות ממלאכה

דובר 1:

זה פרק א'. **מצות עשה לשבות ממלאכה, לנוח ולהפסיק מהמלאכות, בעשור לחודש השביעי, שנאמר**, כמו שכתוב בפסוק על מצוות יום כיפור, **"שבת שבתון הוא לכם"**. זה שבת שבתון, זה יום של שבתה מלאכה. בשבת כתוב שבת שבתון, וביום כיפור. זה אומר שצריך לנוח מהכל. ביום טוב לא כתוב שבתון, כתוב רק שבת, כי צריך לנוח מהרבה דברים. שבת שבתון היא מנוחה גדולה יותר. אז היינו אומרים שם, צריך לבדוק את הלשונות של הפסוקים, אבל ביום טוב כתוב בפירוש בפרשת בא, ש"אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". שם דווקא יודעים. אבל אני אומר, כשכתוב שבת שבתון זה אומר שבתה חזקה. **וכל העושה בו מלאכה, ביטול מצות עשה**, כשמישהו עושה כן מלאכה הוא מבטל מצות עשה, **ועבר על לא תעשה, שנאמר**, כתוב גם, מלבד העשה של "שבת שבתון" כתוב גם, ובסוף מסיים הפסוק **"כל מלאכה לא תעשו"**, לא תעשה.

עונשים: כרת, חטאת, סקילה

דובר 1:

ומה העונשים? הוא אומר, העונשים הם כך, **אם עשה ברצונו בזדון**, אנחנו הבנו קודם, ברצונו בזדון מתכוון, בזדון מתכוון הוא יודע מה הוא עושה, וברצונו מתכוון הוא רוצה לעשות זאת. רצון לאפוקי שוגג, זדון לאפוקי אונס. להיפך, רצון לאפוקי אונס, זה אומר כשגוי כופה אותך, אתה יודע מה אתה עושה, אין זה שאתה שכחת שזה שבת, אבל אין רצון. ובזדון, שאתה יודע שאתה עושה זאת בזדון. ברצון ובזדון. רצון לאפוקי אונס, וזדון לאפוקי שוגג. נכון. **ואם עשה בשגגה, חייב קרבן חטאת קבועה**, צריך להביא קרבן חטאת. חטאת קבועה מתכוון שאין הבדל בין עשיר או עני. יש מצוות מסוימות שהקרבן הוא עולה ויורד לפי הכסף שיש, אבל חטאת, זו חטאת קבועה.

הלכה ב: אילו מלאכות אסורות

דובר 1:

הלאה, אומר הרמב"ם, אילו מלאכות אסור לעשות? אומר הרמב"ם, **כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה**, אה, הוא הולך עכשיו לומר אילו מלאכות. הוא אומר, אנחנו כבר למדנו בהלכות שבת ל"ט מלאכות עם תולדות. כל המלאכות שבשבת חייבים עליהן סקילה, המלאכות האלה אסורות ביום הכיפורים, **וחייבין על זדונה עונש כרת**. והעונש, כמו שהוא כבר אמר שהעונש הוא כרת, על איזה דבר יש כרת? על כל המלאכות שבשבת חייבים סקילה.

וגם אותו דבר עם השוגג, **וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת**, זה אומר כל אותן מלאכות שאם עשינו אותן בשוגג מביאים קרבן חטאת בשבת, **חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכיפורים**. כן, זה מיותר. היינו יכולים לומר שכל המלאכות הן אותן. העניין הוא, כמו שכתוב במשנה במכות, **אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בידי אדם**. במילים אחרות, שבת, כשאנחנו זוכרים מה כתוב באותו נוסח, "ומחייבין על עשיית מלאכה זו", למדנו שלושה דברים: אם עושים בעדים ובהתראה, מובן מאליו ברצונו ובזדון, מקבל סקילה. ואם הוא עושה בלי עדים ובהתראה, מקבל כרת. ובשוגג זה אותה חטאת. אז הדבר היחיד שיום כיפור שונה משבת הוא אותן מלאכות, אבל אין את האופן שאפשר לקבל סקילה. זה אומר, אין בית דין, בית דין של מטה, לא מענישים על מזיד של יום כיפור, או הדאורייתא של יום כיפור. הקב"ה נותן כבר כרת, זה כבר בין אדם למקום. משא"כ שבת שיש את שניהם, יש גם כרת וגם סקילה. אז כל דבר ששבת היה סקילה, והאמת היא שהיה גם כרת, גם ביום כיפור יש כרת בלי סקילה. זו הלשון.

חזרה להלכות שבת פרק א' — מהי מכת מרדות?

דובר 1: כי בהלכות שבת, נדמה לי, הרמב"ם אמר לנו מאוד ברור. הוא אמר לנו בהתחלה שכל מה שאסור לעשות בשבת משום דרבנן זה מכת מרדות. נו, מה לא ברור?

דובר 2: אני מתכוון לומר את מה שחידשתי שעל מוקצה אין...

דובר 1: כן. אני לא יודע אם זה... לא, זה כן אמר. מה בדקנו מה כתוב? **"וכל מקום שנאמר שעושה דבר זה פטור אבל אסור, הרי זה אסור מדברי סופרים."** הוא אומר מאוד ברור, על דברים שכתוב פטור. **"וכן כל מקום שנאמר אין עושין כך וכך."** לא, זה... או אין עושין כך וכך בשבת, הוא מתכוון גם זו לשון כללית, כמו טלטול לכאורה, לא?

הוא מדבר אבל יותר על הדברים שהם בעצם כמו פטור אבל אסור. אבל הדברים האחרים... אבל הלשון לא כל כך משמעת. אני לא יודע אם ההלכה...

דובר 2: לא, הלשון שהרמב"ם מדבר עליה ב... בפרק א' של הלכות שבת, הוא נותן את הכללים של שיש אסור, מותר, הרי כללי חייב, אסור, מותר. והוא אומר שיש עוד לשונות שמתכוונות גם לפטור אבל אסור, לא רק הלשון פטור, אלא גם הלשון אין עושין וכדומה, זו הלשון שאתה מביא. זה לא מתכוון לומר את זה.

דובר 1: והם למדו, ההוא באותן זה גם כי דומה למלאכה. הוא עדיין עולה על כל הפרקים האלה. הוא אומר רק כלל שלפעמים כתוב באותן, אבל רואים בבירור מפרק כ"ד שאנחנו מגיעים לכאן, שיש דברים שהן עשירין אפילו הם לא דומים או מביאין למלאכה, הם לא מתאימים שמקבלים מכת מרדות על שבת.

הנה, לכל דבר יש שיעור. וזה מעניין, הרמב"ם לא אמר מאוד ברור בהלכות שבת, אבל כאן זה נראה כך, וכאן הוא אומר את זה.

עוד הסבר ב"לכתחילה" — שעת הדחק

דובר 1: אבל לי פשוט, והדברים הייתי אומר נקראים דברים שאין עושין לכתחילה. כך הייתי חושב. יכול להיות בנושא לכתחילה הוא מתכוון לעומת כל אלה ששעת הדחק הרבנן היקלו. כל הדברים שזה כל הדרבנן, אם יש שעת הדחק מקילים. הוא אומר, כל דרבנן זה דברים שרק לכתחילה אסור לעשות בשבת. כל דבר בעולם מותר בשעת הדחק. לא הרבנן.

תרגום לעברית

דובר 2: לא, שבועות זה לא סתם שעת הדחק, זה צריך להיות מקום מצווה, זה צריך להיות חזק יותר. למשל בעירוב לא היה לנו אפילו קולא קטנה לשעת הדחק.

כללו של דבר — ארבע קטגוריות של דרבנן

דובר 1: בקיצור, הנקודה ברורה היא שיום כיפור יש בו את כל הדינים. אבל רואים כאן מאוד ברור שהרמב"ם החזיק מאוד בארבע הקטגוריות שיש בהלכות שבת. יש מלאכה, יש מה שלא יודעים בדיוק אם זה מלאכה, יש שבות, יש איסור אמירה או עשייה לכתחילה. אלו ארבע קטגוריות שונות, זה לא אותו דבר. כל אחד כותב בנפרד.

אומר הרמ"א, **"כללו של דבר"**, זו לשון המשנה שאמרת, **"אין מה שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו"**. אין שום חילוק בין שבת ליום כיפור בעניינים האלה. הכוונה היא בעניינים של מלאכה, מלאכה דאורייתא, מלאכה דרבנן, **"אלא שזה במיתה וזה בכרת"**.

אבל יש כן חילוק. יש דברים שהתירו ביום כיפור. אנחנו נגלה שיש אכן איזה חילוק, שיש איזה מדרש מפליא לדעת.

הלכה ב — מותר לקנב את הירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה

הקדמה — הלכה קשה

דובר 1: אוקיי, ההלכה הבאה היא הלכה קצת קשה. אז אני חושב שאני הולך ללמוד אותה בדרך אחת, או שאתה יכול להגיד את דעתך. אני הולך

ללמוד אותה בדרך אחת, שלא לכל הדעות זה הפשט הנכון ברמב"ם, אבל ככה אני חושב שזה מסתדר קצת.

הרמב"ם הולך למנות דברים ששבת אסור לעשות, אבל קצת קשה להגיד את זה ככה, כי אצלנו לא ראינו שאוסרים את זה בהלכות שבת. אבל דברים ששבת אסור לעשות, כי זה דומה לאחת המלאכות של הכנת אוכל, או שזה דומה לטווח, או כדומה. אבל ביום כיפור התירו את זה, ביום כיפור שונה משבת הצהריים, כשכבר מאוד רעבים, התירו את זה, כי יום כיפור שונה משבת בכך שצמים ומאוד רעבים. ממילא החכמים אכן הקילו, כמו שהם מקילים בדרבנן מסוימים, הם מקילים באיסור דרבנן משום עגמת נפש. כך אני חושב שזה הפשט הפשוט.

לשון הרמב"ם — קניבת הירק

דובר 1: אומר הרמב"ם כך: **"מותר לקנב את הירק"**. הרמב"ם הולך להסביר מה זה **"לקנב את הירק"** — להכין ירקות כדי לצאת מהצום במוצאי יום כיפור. מותר לעשות זאת **ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה**, מאחר הצהריים ואילך מותר להכין את קניבת הירק.

אומר הרמב"ם, **"מה היא הקניבה?"** מה זה אומר קניבת הירק? והשאלה שלו היא כזו, מה הוא פגש עכשיו? למה עוד לא שמענו על זה? אני עוד לא שמעתי בהלכות שבת על כל מיני מלאכות. מה זו הקניבה?

הוא מסביר. אומר הוא, **"מה היא הקניבה? שיסיר את העלין המיובשין"** — מהירק מסירים את העלים שאינם טובים, **"ויקצץ השאר"** — ואת השאר חותכים, **"ויתקן אותו לאכילה"**.

אז מהלשון משמע שהיה איזה איסור, או מה"יסיר את העלין המיובשין" איזה ענין של בורר, משהו דומה לבורר, וה"יקצץ השאר" יכול להיות איזה ענין של טוחן. ו"ויתקן אותו לאכילה" אולי האיסור הכללי של להיות מתקן בשבת. אם כי לתקן אוכל מותר.

עוד דברים — אגוזים ורימונים

דובר 1: **"וכן"**, עוד דברים שמותר לעשות כך: **"מפצעין באגוזים"** — לשבור אגוזים. ומפריין רימונים. לפרק.

דובר 2: לפרק ממש.

דובר 1: לפרק?

דובר 2: פירורים, פירורים.

דובר 1: כן, אבל זה אומר ממש לפתוח...

דובר 2: כן, להוציא את הגרעינים.

דובר 1: או צריך לשבור את הגרעינים.

דובר 2: אותו דבר, צריך לפתוח.

דובר 1: לא, לא צריך לפתוח. פשוט זה אומר לקחת את הגרעינים, לחלק. להוציא את הגרעינים מהרימון. להוציא את הגרעינים. לפתוח רימון.

דובר 2: אפילו לא לפתוח אגוז או לפתוח רימון.

דובר 1: אבל לא לפתוח רימון. להסיר את... רק להסיר את הגרעינים ממקומם. שהגרעינים יהיו בנפרד, שאפשר יהיה לאכול אותם. להכין את הרימונים.

גם נראה שזה גם איזה... היה איזה איסור בשבת. אבל מותר מן המנחה ולמעלה. למה? **מפני עגמת נפש**. כי... למה מותר? אומר הרמב"ם, **מפני עגמת נפש**. כי ביום טוב, ביום כיפור יש עגמת נפש, במיוחד כשכבר מן המנחה ולמעלה כבר מאוד רעבים, התירו את זה שמותר כבר להתחיל להכין את האוכל למוצאי יום טוב.

לכאורה משמע עגמת נפש זה הפירוש, כי תמיד אם תצטרך להתחיל להכין את האוכל לאחר הצום אחרי יום טוב, זה ייקח עוד עשר דקות עד שתוכל לאכול, ותצטרך לצום גם במוצאי יום טוב.

דובר 2: כן, מאוד טוב.

יום כיפור שחל בחול ויום כיפור שחל בשבת

דובר 1: אומר הרמב"ם, אבל זה יום כיפור שחל בחול, אבל יום כיפור...

המשך הלכה א – מנהג שנער ומערב בענין קניבת ירק ביום הכיפורים

ועוד דבר, **כבר נהגו העם**, העם נוהג **בשנער ובמערב**, שנער זה בבל, ומערב, מה זה מערב? חשבו, האם זה מרוקו או מערב בבל? **שלא יעשו אחד מכל אלה ביום הצום**, שלא לעשות את קניבת הירק, אגוזים, רימונים ביום הצום, **אלא הרי הוא כשבת לכל**, שינהגו כמו שבת באיסור עם סוג זה של דבר.

במילים אחרות, בואו, זה חוזר למה שאמרנו. יום הכיפורים הוא כשבת לכל דבר, חוץ מדבר אחד, הרמב"ם לא אמר בבירור בהתחלה שיש חריג, אבל זה מהסוף. חוץ, כאן יש איזה דבר של קניבת ירק, שכשיום כיפור הוא שבת אתה רואה, זה שורה אחת בגמרא שהרמב"ם פסק שאסור לעשות את זה, כי בשבת זו בעיה. יום כיפור, מכיוון שמשום עגמת נפש החכמים התירו את זה, ממילא אפילו יום כיפור שהוא שבת לא התירו את זה כי זה נשאר שבת, שאסור.

והמנהג הוא אבל שחוזרים, לא, יום כיפור הוא כמו שבת, ולכאורה זה גם הביאור של המנהג הזה. כלומר, אומרים לאנשים שיום כיפור הוא כמו שבת, אבל את זה מותר, אנשים מתבלבלים, אז החזירו שינהגו לגמרי כמו שבת, ולא להתבלבל מדברים שמותרים ביום כיפור ואסורים בשבת.

אתה מסכים?

דובר 2: מאוד טוב, כן.

הערה על שיטת הרמב"ם בהלכות שבת

אני רק רוצה להגיד הערה אחת על ענין הקניבה, כי זה דבר חשוב. הם למדו בהלכות שבת. בדרך כלל, הרמב"ם לא אומר מה הדברים הם, כמעט אף פעם לא. הוא מביא לשון מהגמרא, והוא אומר פירוש, כי בפירוש המשניות הוא עושה את זה כל הזמן. אבל בהלכות, ובדרך כלל בהלכות שבת בפרט, ברוב ההלכות, הרמב"ם מביא את הלשון. מי שלא יודע שלשון הקודש של הגמרא היא בעיה אחרת, הרמב"ם לא עוזר לאותה בעיה. זו שאלה למה לא, אבל זו המציאות.

כאן זה... כאן זה... אני כתבתי ספר. אני שומע, מעניין. הרמב"ם לא אומר שצריך ללמוד פירוש המשניות לפני שלומדים רמב"ם עם ההקדמה, נכון? הוא אומר שצריך ללמוד מחומש ורמב"ם. אז לפי זה צריך עוד ללמוד פירוש המשניות, צריך עיון.

כאן הוא מביא את הלשון, כלומר, הדבר השני שהרמב"ם עושה הרבה פעמים, זה דבר אחד שהרמב"ם עושה הרבה פעמים. הדבר השני שהרמב"ם עושה הרבה פעמים, הוא כותב את הלשון בלשון שיותר מובנת. הוא מביא לשון, במקום להגיד, אני לא זוכר דוגמה אוטומטית, אבל הרבה פעמים הוא מביא לשון שיותר פשוטה, במקום איזו לשון קשה מהגמרא, הוא אומר מה זה אומר.

כאן הוא לא עושה כך. הוא מביא את לשון הגמרא, לא משנה, **"מותר לקנב ירק"**, והוא צריך עוד להוסיף הסבר מה זה קניבה, כדי שבינו מה מותר לעשות. הוא היה יכול להיות סבלני, **"מותר להסיר העלים המיובשות וכו' ויתקן אוכל"**, כך הוא היה יכול לעשות.

הקושי עם קניבת ירק

אז, לא יודע למה? הסיבה היא כי כאן יש אולי קושי, והמפרשים כבר לפני הרמב"ם על זה, אחרים התייחסו על הבעיה. איך יכול להיות, אם זה איסור דאורייתא, לא יכול להיות שזה מותר ביום כיפור. אם זה איסור דרבנן, אולי זה יהיה מותר בשבת גם, על ידי סמוך לאכילה.

שמעת פעם ששבת אסור לקלף אגוז? זו שאלה של בורר, והכי נמי, אסור, בדרך כלל אסור בשבת, אבל זה מותר לאכילה.

דובר 2: היה לי ברור שמותר לפצח אגוז.

באיסור טלטול כתוב שמותר לפצח אגוז עם הכלים. אבל תירוץ, מותר אבל רק לצורך אכילה. אסור לעשות להלכות פורר, אסור לעשות להניח.

דיון: הענין של "לא ניח" ביום כיפור

הייתי חושב דבר כל כך פשוט, שיום כיפור אחר הצהריים...

דובר 2: לא, זה לא.

זו הנקודה. אם זה בבוקר זה לערב. אם זה אחר הצהריים, זה אומר כבר סמוך לאכילה. בגלל זה מותר.

דובר 2: תגיד ככה, תגיד שבת, האם צריך כאילו... זה תמיד, אפשר לאכול את זה כל הזמן.

לא ניח ממש, לעשות ארוחה גדולה זו בעיה. אבל סתם מותר לקלף. אבל יום כיפור מותר רק כשכבר סמוך, כי ככה זה אומר כמו לא ניח.

דובר 2: אוקיי, כך הייתם חושבים. אבל זה לא מסתדר לפי זה למה אם יום כיפור הוא שבת זה יהיה אסור.

אוקיי, יכול להיות ששבת נשאר עם האיסור הרגיל. התירו את זה ביום כיפור, ושבת נשאר עם האיסור שלו.

דובר 2: אבל יש לי עם שבת גם.

עם שבת, יש לי רק כאן ענין של איך אומרים כאן לא ניח. אבל מה הייתי אומר? בדרך כלל אסור במוצאי שבת, אפילו אם זה מיוחד, אפילו אם זה קרוב מספיק, כי אין מכינים משבת למוצאי שבת.

דובר 2: מה הנושא של הכנה כאן?

יום כיפור, משום עגמת נפש התירו את זה. אם זה שבת, עדיין לא רוצים... זה לא כל כך ברור.

בקיצור, בגלל זה, ו... אני צריך עכשיו, בגלל זה, היו מפרשים אחרים שהבינו שקניבת ירק דיבר על דבר שאסור, אולי ממש אסור. מה שהרמב"ם מוסיף להדגיש כדי להגיד בבירור, מה בדיוק הפרטים של מה שהוא מתכוון, אבל לא מדברים על שום תולדה. ממש, לא על שום בורר ממש, משהו להכין את הדבר, והוא יבין שזה... הוא לא אומר אף פעם בשבת שזה אסור, אני לא יודע איך הם יכולים לדעת שאסור בשבת, אבל אולי בגלל מה שאני אומר, בשבת, אם זה מחלוקת אכילה מותר, אבל אם לא זה לא היה. אם יום כיפור התירו במיוחד שלא משהו אז בשבת.

זאת אני אומר רק כדי להסביר למה הרמב"ם צריך להגיד את זה, כדי להגיד שלא מדברים כאן על כניסה דאורייתא, או אפילו אולי לא על שום איסור דרבנן ממש, יכול להיות שזה אפילו פחות מזה. אבל קצת קשה להבין, כי אם כך, למה העם כבר נהג אפילו לאסור את זה, זה כבר קצת מוגזם.

דובר 2: כן, הסוגיא קצת יותר מסובכת, כי בגמרא נראה כמו שחלק מהדבר שדואגים לו הוא כשיבואו לאכול. החילוק בין מן המנחה למעלה ואחר כך הוא על כשיבואו לאכול. אז זה נעשה קצת קשה, וגם משום עגמת נפש יש איזו שיטה שצריך לעשות את זה משום עגמת נפש כדי שירגישו יותר את הצום.

כן, אחד הראשונים. אז זו גמרא שיש שם שיטות שונות של ראשונים ללמוד.

דובר 2: כן, זו גמרא קטנה. כמו שהגמרא אומרת שצריך להשאיר לגדל זקן זה משום עגמת נפש. כדי ש... זה קשה, כן. אבל כך אומר משהו?

כן, אני מתכוון, אני מתכוון, אני מתכוון. זה הפשט. אני אומר שאותה גמרא יש דרכים שונות איך ללמוד אותה, אבל אנחנו למדנו אותה כך שאפשר ללמוד אותה בדרך החלקה של הרמב"ם. אני רק רוצה להגיד מה הרמב"ם אומר, אבל גם את הסיבה למה הרמב"ם לא מסביר כראוי, כי בכל מקרה המנהג הוא לא לעשות, וכך כתוב גם בשולחן ערוך שהמנהג הוא לא לעשות, אז זה לא נוגע, כי עושים את זה בכל מקרה לא, אז זה עוד לא נוגע.

דיון: שאלות מעשיות על קניבת ירק

דובר 2: גם למשל לילדים או לאנשים שמותר להם לאכול, גם לא תהיה הבעיה כל כך חזקה עם לא ניח. שמים כאן כל הזמן עם ה... מי אומר שבכלל אמרו שיום כיפור צריך תמיד להיות יותר חושש כי זה תמיד יותר לא ניח?

אני לא יודע, יש לו ילדים בבית.

דובר 2: לילדים?

לא מדברים עכשיו על זה, מדברים עכשיו על האבות.

דובר 2: לא, נראה שאסרו לגמרי כי יום כיפור הוא יותר לא ניח.

לא, לא, זה לא למה זה הענין. אני אומר, נו, פשוט, דבר מעשי. מדברים על מה שהם עושים למוצאי, לאחר הצום.

אני זוכר שהרבי מבעלז היה מבקש מהגבאי תמיד לפני נעילה שיוציא את החלב מהמקרר, כי הוא רצה שלא יהיה קר מדי כשהוא שותה את הקפה שלו במוצאי יום טוב. והוא אמר שבזה הוא יוצא את הענין של קניבה ביום טוב.

דובר 2: אין שום איסור אולי, אין לו גם קצת הכנה?

לא, על איסורים או חשש איסורים ממש. כאן, על סתם להוציא, בכל בתי הכנסת מכינים כבר את האוכל לאחר הצום. אם כי זו שאלה של הכנה, נראה שזה הולך על ההיתר, על דבר שהוא רק נושא של הכנה, יום כיפור מותר. כך היה נראה.

מאוד טוב.

הלכה ד – מצות עשה של עינוי ביום כיפור

אוקיי, אומר הרמב"ם הלאה, עכשיו אנחנו הולכים לדבר על הדבר שמויחד ליום כיפור. עד כאן למדנו על שביתה איך יום כיפור דומה לשבת. עכשיו אנחנו הולכים ללמוד איך יום כיפור הוא ייחודי.

"מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים", יש עוד מצות עשה, אבל הרמב"ם גם נותן את הכותרת שביתה, לשבות. לשבות ממה? להימנע מאכילה ושתייה.

מזה מעניין שהרמב"ם נותן את השם, כי התורה אומרת "תענו", אבל הרמב"ם עדיין, הוא אוהב את הלשון שביתה. כמו שהרמב"ם אומר "שבות מעבירה", הרמב"ם לא השתמש בשביתה רק על מה שקוראים לזה שבת, אנחנו נחים ממלאכות.

כן, נראה שהרמב"ם פירש את הפסוק בפרשת אמור שהוא מביא כאן, לא את הפסוק באחרי שהוא מביא, אבל את הפסוק בפרשת אמור שכתוב **"שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם"**. הרמב"ם פירש, הוא מביא את הלשון מספר המצוות, הרמב"ם פירש שהשבתון הולך גם על ה"ועניתם", שישבתו מהכל, ממלאכות ומאכילות.

אבל כאן הוא לא מביא את אותו פסוק בכלל, הוא מביא את הפסוק מאחרי. אבל זה באמת מעניין, "ושבת שבתון" ו"ועניתם".

אה, כאן כתוב תענית. זה פסוק אחר, ומאיפה יודעים שה"תענו את נפשתיכם" אומר לא לאכול? זה יכול להיות עוד מיני דרכים של להתענות.

"מפי השמועה למדו" – המקור של עינוי הנפש

"מפי השמועה למדו", חכמים למדו הלכה למשה מסיני, **"שעינוי שהוא לנפש זה הצום"**, שעינוי שהוא לנפש, זה הצום דווקא. זה הרמז שלהם כביכול, שאיזה סוג עינוי? עינוי שהוא לנפש. נפש אומר אוכל, כך הם הבינו. אני לא יודע איך הם הבינו את המשחק, ענין שיש בו איבוד נפש, הוא מביא את הלשונות. בקיצור, נפש, חיות הנפש, זה ענין על זה.

אם כי לא כתוב את זה, לא כתוב עינוי של נפש, כתוב **"ועניתם את נפשתיכם"**, תענו את עצמכם, תענו את נפשכם. אבל הם מפי השמועה הוסיפו שזה כמו פירוש או רמז לסוג כזה של עינוי נפשי, וזה הם הבינו שזה לא לאכול.

ממילא, **וכל הצם בו**, כן? אולי היו אחרים, קראי יכול לטעון, הוא יכול להגיד ש"ועניתם את נפשתיכם" אומר לעמוד על רגל אחת, אני לא יודע, הוא מתכוון להכות את עצמו כמו שאחרים עושים, מה שתראה, אפשר לחשוב על פירושים אחרים.

אבל, אומר הרמב"ם הלאה, **וכל הצם בו**, מי שצם ביום הזה, **קיים מצות עשה**, כמו שהוא אמר תענית נשמה זכות, זו לשון עשה. **וכל האוכל ושותה בו, ביטל מצות עשה**, אם מישוה אוכל או שותה ביום כיפור, הוא ביטל את

מצות העשה של תענית, **ועבר על לא תעשה**, הוא גם עובר על לא תעשה, **שנאמר "כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה"**.

כרת ולא על אכילה ושתייה

אדם צריך להתענות כמו שאחרים עושים. בכל אופן, אפשר לחשוב על פירושים אחרים. אבל, כך אומר הרמב"ם הלאה:

"וכל הצם בו קיים מצות עשה" — מי שמתענה ביום הזה, **"קיים מצות עשה"**, כמו שנאמר **"תענו את נפשתיכם"** הוא לשון עשה.

"וכל האוכל ושותה בו ביטל מצות עשה" — אם אדם אוכל או שותה ביום כיפור, ביטל את מצות העשה של תענית, **"ועבר על לא תעשה"**, כי יש גם לא תעשה, **"שנאמר 'כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה'"**.

לא כתוב הלשון "לא תאכלו" ואחר כך "ונכרתה", אלא כתוב רק "ונכרתה". אבל אומר הרמב"ם, שמשעה שכתוב איסור כרת, אוטומטית זה לאו. **"מאחר שהעניש הכתוב כרת למי שלא יתענה"** — כי התורה אומרת מיד את העונש של כרת, **"למדנו שאנו מוזהרין בו על אכילה ושתייה"**, שאנו מוזהרים בזה, שיש על זה לא תעשה.

הוא אומר הרי, לא צריך לכתוב את המילה "לא תעשה כך וכך" כדי שיהיה לא תעשה. אם כתוב על משהו שיש עליו כרת, אוטומטית יש שם לא תעשה. לא צריך שיצא הלא תעשה כדי שיהיה לא תעשה. זה מעניין.

דיון: האם הרמב"ם עקבי עם הכלל הזה?**דובר 1:**

יש על זה חקירות. אמנם, לא ברור בלמדנות בגמרא שכל פעם שכתוב עונש זה כבר מספיק ולא צריך לחפש גם לאו. הרבה פעמים צריך לחפש. וגם כאן, יכול להיות שהגמרא משמעת שזה יותר מסובך. יש גזירה שווה, שכמו שעל אכילה יש לאו ואיסור, כך גם על מלאכה יש לאו עם עונש. כך מביא הלחם משנה מהגמרא, והוא אומר שהרמב"ם מתכוון לזה.

אבל בקיצור, זו לא קושיא, כי הרמב"ם באופן כללי לא בהכרח הולך עם הכללים של דרשות. הרמב"ם מביא פסוק, על פי שכל זה הגיוני ללכת, שאם יש כרת, בוודאי יש לאו. הוא עושה זאת לא בהכרח בחשבונות של הגמרא.

דובר 2:

האם הרמב"ם עקבי בזה שכשיש כרת, הוא לא מחפש לאו אחר?

דובר 1:

הרמב"ם בטוח עקבי בזה שכשהוא מביא פסוקים, הוא מביא הרבה פעמים פירוש קרוב לפשט, לא בהכרח בדיוק מה שהגמרא לומדת. אני זוכר שיש מקומות אחרים שהרמב"ם עושה כך, הוא מביא על העונש בשביל הלאו, אבל אני לא זוכר כרגע.

שוגג – קרבן חטאת

אומר הרמב"ם הלאה: **וכל האוכל או השותה בו בשוגג**, כבר נאמר הכרת, ואם עושים בשוגג, אוכלים או שותים ביום כיפור בשוגג, **חייב קרבן חטאת קבועה**.

אומר הוא, זה אכילה ושתייה. אבל אנחנו זוכרים שיש חמישה מיני עינויים. האכילה והשתייה חישבנו שניים. מה עם השלושה האחרים?

שאר ארבעת העינויים – רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש

אומר הרמב"ם כך: **וכן למדו מפי השמועה**, גם למדו חכמים... הוא אומר הרי, וכן. הוא אמר עכשיו שמפי השמועה אמרו שעינוי פירושו צום. **וכן למדו מפי השמועה, שאסור לרחוץ בו** — אסור לעשות עוד הנאות הגוף, אסור לעשות כך, לרחוץ, או לסוך, למשוך, או לנעול את הסנדל, לנעול את הנעליים, או לבוא על אשתו, לשמש. עוד ארבעה דברים.

אומר הרמב"ם, **ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששבות מאכילה ושתייה**. צריך להימנע מלעשות את הדברים האלה, צריך לשבות מכל ההנאות האלה שהוא מנה, כמו ששבותים מאכילה ושתייה, **שנאמר שבת שבתון**. שבת לענין מלאכה. כאן הוא אומר מאוד ברור, **שבת לענין מלאכה ושבתון**, לשבות, מלבד מלאכה צריך לשבות לעניינים אלו.

יותר ברחיצה מאשר בדברים האחרים. זה קשה, כי זה עשה. קשה לומר על זה.

מקבילה לשביתות שבת

דובר 2:

אולי זה גם יותר כמו עשה של שבות של שבת. זה נראה מאוד דומה לשבת. זוכר, אמרתי שזה מוזר שהרמב"ם אומר פסוק ומכות מרדות. אמרתי שאין אף פעם אחת שיש פסוק בדרבנן, אבל כן, כאן, נכון? שבות של שבת זה גם דבר מוזר. הרמב"ם בתחילת הלכות שבת פרק, אני לא זוכר איפה, הלכות שבת פרק כ"א, כתוב "נאמר בתורה 'תשבות' אפילו מדברים שאינן מלאכה", וזה בטוח דרבנן, כי הוא מדבר על שביתות שהן דרבנן שמקבלים עליהן מכות מרדות. זו מבנה מאוד דומה לכאן, שיש "שבתון", ואולי זה מדרבנן אם מדייקים במכות מרדות, ומבינים.

קושיא: למה יש הבדל בין עינוי נפש לשאר העינויים?

דובר 1:

אני חושב עוד סיבה למה קשה לומר שהעינויים האחרים הם גם דאורייתא, כי הוא אומר קודם כך: "וענייתם את נפשותיכם", אומרים חכמים שזה פירושו עינוי הנפש שהוא אכילה. אבל משעה שרואים במצוות העשה שמפי השמועה זה כל ההנאות של הגוף, למה עדיין יהיה הבדל? למה יהיה... מה הבעיה? שוב, "שבת שבתון", ואנחנו יודעים לשבות מהדברים האלה. אין לזה שום קשר למילה "וענייתם את נפשותיכם"? "וענייתם את נפשותיכם" פירושו רק אכילה ושתייה, ו"שבת שבתון" לשבות ממה? לשבות ממה? אין לזה שום קשר לעינוי הגוף? קשה לומר כך. מה זה הרי רק דברים שהם הנאה לגוף או עינוי לגוף? אלה הדברים שהחכמים מנו מפי השמועה. אם זה מדרבנן אפשר להבין, אבל אם זה מדאורייתא זה מאוד מעניין, כי מדאורייתא יש פסוק "וענייתם את נפשותיכם", ואחר כך יש דברים שאסור רק לעשות כמצוות עשה, והם בני דודים מאוד קרובים, הם כולם להנות או לא להנות את הגוף. אבל למה זה לא חזק יותר, פירושו רק אכילה ושתייה? זה מאוד קשה להבין. אבל כך אומר הרמב"ם ברור.

דובר 2:

לא, זה לא מדרבנן, אין בעיה. לא, זה בטוח מדאורייתא. כלומר, בטוח, מפי השמועה אומרים גם על דברים שהם דרבנן, זה לא הגיוני.

אפשרות: עשה בלי עונש כרת

דובר 1:

ויש עוד דברים כאלה, הם מצאו, למשל חמץ, היה להם אותו בבלבול. אבל יש דברים בעולם שהם איסור עשה, כמו חמץ, הרמב"ם אומר ברור שיש איסור עשה, אבל לא מגיע על זה עונש, נכון? מדאורייתא, אולי מדרבנן נתנו מלקות, מכת מרדות. אבל יש דבר כזה בתורה ששני פרטים באותה מצווה, כמו באופן כללי, שאחד הוא איסור כרת, עושים אותו, ואחד הוא רק כמו חיוב עשה. יש דבר כזה, זה לא... דווקא עם כל הדברים האלה, בכלל דווקא גם העולם התבלבל מלשון הרמב"ם, אבל אני רואה שזה דבר עקבי, אולי אצל הרמב"ם היה נורמלי שיש דבר כזה, זה עשה, וזה... איך קוראים לזה?

פירוש המשנה של הרמב"ם על יומא

הרמב"ם, הוא מביא את הלשון בפירוש המשנה ביומא, שהוא אומר שכיוון שכתוב אסור, הוא לומד שמקבלים מכת מרדות, אבל כל הדבר הוא בקבלה. קבלה פירושה אותו דבר כמו מפי השמועה, שהגמרא מדברת רמזים שעניי פירושו זה, עינוי פירושו ההוא. הרמב"ם אומר שזה הכל רק רמזים. הגמרא רומזת מה עושה, אבל זו קבלה. קבלה, כל הדברים האלה אסורים, וגם קבלה שעניי נפש פירושו דווקא אכילה ושתייה. זו אותה לשון כמו כאן בעצם.

דובר 2:

אבל לא אומרים מפי השמועה. קבלה. זו קבלה. ועיקר איסורים קבלה פירושו מדברי קבלה, כמו מדרבנן.

דובר 1:

הרמב"ם לומד שכך משמע כאן מהלשון, שאכילה ושתייה לומדים מתענו את נפשותיכם, וארבעת העינויים האחרים לומדים משבתון. כך, לא שהכל הוא שבתון, אף על פי שההלכה שבתית עשה אומר הוא שאכילה ושתייה היא גם שביטה, אבל כאן הוא הביא על אכילה ושתייה פסוק תענו, ועל ארבעת העינויים האחרים אומר הוא שבתון לענין ארבעת הדברים.

דיון: דאורייתא או דרבנן?

דובר 1:

זה מעניין, כי הדבר הזה הוא דרבנן, ברור, כי הוא אומר כך על העונש.

דובר 2:

לא, זה לא ברור. זה מאוד לא ברור. למדו מפי השמועה זה תמיד פירושו הלכה למשה מסיני, אבל הוא אומר שמקבלים רק מכת מרדות.

דובר 1:

אז הולך כבר. בואו נראה מתי אמרתי, אבל הוא אומר בזמן שזה דרבנן. בואו נדבר בחלקים הבאים, ובואו ננסה להבין.

ואין חייבים כרת או קרבן, מה שהוא אמר שחייבים כרת או קרבן, זה על אכילה ושתייה בלבד. אבל על העינויים האחרים, רחץ סך נעל או בעל. אין כרת או קרבן, אלא מכין אותו מכת מרדות. הוא מקבל מכת מרדות.

דובר 2:

אז זה מעניין, כי בשניהם היה כתוב למדו מפי השמועה. על זה ש"וענייתם" פירושו אכילה ושתייה, הוא אמר למדו מפי השמועה קודם.

דובר 1:

נכון, למדו מפי השמועה פירושו תמיד שהחכמים מסבירים שהפסוק מתכוון לזה. אז, מפי השמועה יכול לעשות דבר לדאורייתא, או יכול לעשות דבר לדרבנן?

דובר 2:

לא, אין בכל הרמב"ם מפי השמועה שעושה דרבנן, שאני יודע. מפי השמועה זה תמיד דאורייתא. אני לא יודע למה הוא מביא פסוק, הוא מביא פסוק שנאמר "שבתון", איך יכול להיות? פסוק תמיד, כמעט תמיד, הוא דאורייתא. וכתוב שיש מצות עשה, שביטה.

זה למדנו שיש שתי מצוות בנושא של עינוי יום כיפור. יש מצוה של שביטה, במצווה הזו כלולים כל העינויים. אחר כך יש לא תעשה, ועל הלא תעשה מקבלים כרת. אני זוכר, על ביטול מצות עשה לא מקבלים כרת, אלא על עשיית לא תעשה. כלומר, לא כתוב הלא תעשה, אבל מזה שכתוב "ונכרתה", אז כתוב "כל הנפש אשר לא תעונה". זה כתוב רק על העינוי נפש, שזה פירושו אכילה ושתייה. מפי השמועה כתוב זה, לא כתוב בפסוק שזה פירושו אכילה ושתייה, אבל החכמים אומרים שזה פירושו אכילה ושתייה. ממילא על עינוי נפש מקבלים כרת.

האם יש מצות עשה? על מצות עשה לא מקבלים כרת, אבל אומרים שמקבלים מכת מרדות. אולי על כל ביטול מצות עשה מקבלים מכת מרדות? אני לא יודע. מכת מרדות בדרך כלל היא על דרבנן, אבל איפשהו הרמב"ם החליט שעל זה מקבלים מכת מרדות. אני לא יודע למה.

דובר 1:

זה פשוט הפשט של הרמב"ם, היית יכול לומר קצת יותר ברור, כמו שאתה אומר, ולומר שיש לאו, והלאו הוא ברור אכילה ושתייה, והעשה הוא הרי הדבר האחר. הוא אומר זאת ברור, לשבות מאכילה ושתייה, שנאמר "וענייתם". הוא מתחיל עם מצות העשה, והוא אומר, "וכל האוכל ושותה בו ביטול מצות עשה". זו אותה מצות עשה, מה זה אומר? זו לא אותה מצות עשה. מצות העשה אומרת "וענייתם". יש עוד פסוק שלישי, אני שומע.

בכל מקרה קשה מאוד ללמוד ברמב"ם שהוא מתכוון לומר שזה דרבנן. יש מי שלומדים שיש ראשונים אחרים שלומדים ברור שזה דרבנן, אבל הרמב"ם זה ספק. אבל זה נכון שהוא אומר "מכות מרדות", שזה בדרך כלל על דרבנן. אז, אנחנו לא יודעים. גם אחר כך נראה, נראה שמקילים קצת

לא, מדרבנן. כמו דברי תורה ומדברי קבלה לא יתברך.

דובר 2:

לא, דברי קבלה, עיקר איסורים קבלה.

דובר 1:

לא, קבלה פירושה שזה לא דאורייתא.

דובר 2:

לא, קבלה לא פירושה שזה לא דאורייתא, קבלה פירושה שזה כן דאורייתא. קבלה פירושה שקיבלו ממש רבינו שכשכתוב שביתה ועינוי, פירושו שביתה. כך כתוב ברמב"ם כאן, ובפירוש המשנה לא עושה את ההבדל של שביתה ועינוי. אבל מיד אחר כך, שם על מכת מרדות. מכת מרדות הרמב"ם למד. וזה עניין אומרו אסור, זו הייתה הראיה שלו. כתוב במשנה ביום הכיפורים אסור, הוא תרגם אסור.

המשך: מעמד העינויים – דאורייתא או דרבנן?

קבלה פירושה דאורייתא, לא דרבנן

דובר 1: לא, מדאורייתא.

כמו דברי תורה ודברי קבלה לא יתברך? לא, דברי קבלה זו קבלה. לא, קבלה פירושה שזה לא דאורייתא. לא, קבלה לא פירושה שזה לא דאורייתא. קבלה פירושה שזה כן דאורייתא. קבלה פירושה שקיבלו ממש רבינו שכשכתוב "שביתה" ו"עינוי", פירושו שביתה.

הרמב"ם בפירוש המשניות – "אסור" פירושו מכת מרדות

כך כתוב ברמב"ם כאן, ובפירוש המשניות הוא לא עושה את ההבדל של שביתה ועינוי. אבל הוא אומר מיד אחר כך שם על מכת מרדות. את מכת מרדות הרמב"ם למד "וזה ענין אומרו אסור" – זו הייתה הראיה שלו. כתוב במשנה ביוםא כיפורים "אסור", הוא תרגם, אסור מדרבנן? לא אסור מדרבנן. אסור, כלומר, אם היה כתוב סתם "אין" או משהו כזה, הוא לא היה אומר שמקבלים מכת מרדות. אני לא יודע על כל דרבנן, כל... בסדר, זה איסור עשה, לא על כל איסור עשה יש מכת מרדות. אבל כאן, מכיוון שכתוב "אסור", הוא החליט שזה פירושו שמקבלים מכת מרדות. אולי כך משמע בגמרא שלוקים, אבל הרמב"ם לומד שזה פירושו מכת מרדות.

לרמב"ם אין בעיה עם שתי רמות של עינויים

בכל מקרה, נראה שלרמב"ם לא הייתה בעיה שיהיה איסור עשה על חלק, ועל אחר... או בואו נגיד הרבה יותר פשוט. מה שאנחנו יודעים כמסורה, קבלה, לפחות לנו, הוא שיש שני סוגי עינויים. יש עינויים שהם מאוד חמורים, אכילה ושתייה, שעליהם מקבלים כרת. בואו נגיד את העונש, אני לא יודע, הוא מקבל עונש. ויש עינויים שהם פחות חמורים, הוא לא מקבל עליהם כרת. אולי מדרבנן מקבלים עונש, אבל זו הקבלה.

איך זה מתאים לפסוקים? רמזים ומסורה

עכשיו, איך זה מתאים לפסוקים? הרמב"ם אומר שבגמרא כתובים רמזים, אבל זה רק רמזים. וכאן נראה שהרמב"ם רוצה להסמך ולהכניס לפסוקים את ההבדל, אבל הוא אומר ברור שזה מפי השמועה, זה לא תלוי בפסוק. זו מסורה שכך יש כלל. אפשר לדרוש אותו, בפסוקים אפשר לדרוש אותו.

למה יש רק עשה על העינויים הפחות-חמורים?

זה מעניין, כי אם היה כתוב לאו ברור, אולי היו יכולים לשאול למה על הדבר הזה יש לאו ועל זה רק עשה. אבל מכיוון שהלאו הוא מכלל כרת, אפשר להבין קצת. איזה לאו? הלאו של "ועניתם" הרי לא לאו אמיתי, זה הרי לאו שמבינים כי יש כרת. אז אפשר להבין שהתורה לא הלכה כל כך חמור עד כרת. אוטומטית זה גם לאו, כי הלאו כלול בכרת.

חידוש: אפילו "עינוי נפש" אולי לא מפורש בתורה

אבל אני אומר שיכול להיות שזה דאורייתא אבל בלי העונש. אתה יכול אפילו לומר יותר, לא כתוב אפילו בתורה ש"עינוי נפש" פירושו אכילה ושתייה. כל ההבדל הוא קבלה. לא כתוב מה זה פירוש, זה לא מפורש.

הלכה ו: זמני שביתת עינוי – ביום ובלילה

לשון הרמב"ם

דובר 1: אוקיי, עד כאן העיקר חיוב, העיקר איסור של תענית ושאר העינויים. עכשיו הולכים ללמוד עוד הלכה אחת בפרק הזה, על מתי נוהגים העינויים, כן? אומר הרמב"ם, "כשם ששובת ממלאכה בו בין ביום בין בלילה", שכתוב בפסוק "מערב עד ערב" כתוב בפרשת פסח, יום כיפור. על שביתה ממלאכה, איך יודעים? כי זה כמו שבת, שהוא יום ולילה.

סטייה: איך יודעים ששבת היא יום ולילה?

איך יודעים ששבת היא יום ולילה? כן, כן, יום פירושו תמיד כל היום, רק "יום השביעי שבת". דרך אגב, בפסוק? לא.

כולם יודעים, אני לא יודע, איך כתוב בפסוק שתמיד זה ביום ובלילה? אולי נורמלי כשכתוב יום זה פירוש, אני לא יודע. כולם יודעים ששבת מתחילה מהלילה. איך יודעים? "מכל תעשה". לך לבית הכנסת ותראה. מהפסוק לא כתוב אף פעם. זה מאוד מעניין, כי יש פסוקים ביום כיפור כתוב בפירוש "מערב עד ערב", או גם בפסח "בערב תאכלו מצות". רואים ברור שזה מתחיל מהערב. משמע מזה שנורמלי כשכתוב בתורה "ביום" זה לא מתחיל בערב. או אתה יכול לומר להיפך, רק אם כתוב "בעצם היום" אז זה פירושו דווקא ביום, אבל סתם כך יום פירושו גם לילה. זה לא דבר ברור. אתה יודע מה הפשט של המקרא? לא ברור לי.

סטייה: ששת ימי בראשית – מתי מתחיל היום?

תרגום לעברית

"ששת ימים עשה מלאכה" והוא הפסיק בסוף יום השישי. זה תלוי איך לומדים את ששת ימי בראשית, זה בכלל לא כל כך פשוט, כי כתוב "ויהי ערב ויהי בקר". פשט הוא, פשט פשוט, שהקב"ה עבד רק ביום, בלילה נעשה לילה והוא הלך לישון. אוקיי, אני יודע, הקב"ה לא ישן, אבה מדברים בכל זאת מה שהפסוק, המשל, כן? "ויאמר אלהים... ויהי ערב". מה זה "ויהי ערב"? מתי היה "ויהי ערב"? כבר לילה לפני כן? אתה מבין שיש כאן ששת ימי בראשית קשה, משהו מאוד בסיסי. מפרשי התורה אומרים "כבר היה ערב" קודם, זה לא כל כך פשוט. מזה יש את הרשב"ם עם אבן עזרא וכל המחלוקת, כי זה לא פשוט. פשט פשוט היינו אומרים שבתורה עובדים ביום, כמו שהמשל מדבר הקב"ה כמו אדם שעובד, בלילה הוא לא עובד. אז, עדיין לא היתה שביתה.

דובר 2: כן, לפי שלי...

דובר 1: לא, אני אומר שטוב מאוד, אם בלילה אין זמן עבודה בכל מקרה, אז ממילא הקב"ה... אבל אם עכשיו מתחילים 24 שעות של שביתה, מתחיל כבר ערב יום כיפור, יום השישי, וביום השביעי הוא לא מצא כלום. בדרך כלל הלילה הוא הכנה לעבודות הבאות למחרת, והלילה כבר חלק מהשביתה הארוכה.

דובר 2: יכול להיות, אבל אני אומר, זה לא כשם...

דובר 1: זה אומר לומר כמו שכל אחד יודע, אבל ממני יודע כל אחד זה לא לגמרי ברור. אבל לומר כשם, כמו שכל אחד מבין שלגבי הלכה אין חילוק, כי כל אחד יודע שיום כיפור ושביתת פירוש 24 שעות.

החידוש: עינוי הוא גם בלילה, אף על פי שאינו ניכר

על מלאכה כל אחד מבין, על עינוי אדם היה חושב שאתה בכל מקרה צם, העינוי לא ניכר. כשאדם מתעורר בבוקר והוא לא אוכל, הוא יום רעב. האדם סיים לאכול ערבית והפסקות, נכון? השאלה היא מתי צריך לסיים יש הפסקות. אולי אפשר לסיים כשכבר נעשה לילה. זה החידוש. כך שבעינוי בין יום ולילה פירושו שצריך לסיים... אני אומר, בכל מקרה לא ועניתם, בכל מקרה אין כאן עינוי. אז אין חילוק.

דובר 2: זה אפשר לומר גם באכילה. אני אומר, לפני כן צריך... כאן כתובה הלכה שלהתענות צריך לפני השקיעה. למשל, מחר תשעה בתמוז, אתה לא צם מהלילה, נכון? יש דבר כזה בתענית...

מהות התוספת – דאורייתא או דרבנן?

ממילא, אין סיבה, החכמים אמרו, או אני לא יודע אם זה דאורייתא או דרבנן, לא כתוב ברמב"ם ברור, שצריך באמת להוסיף קצת. הוא לא אומר שיעור או משהו. אולי התוספת היא פשוט כדי שיהיה ברור שכשזה מגיע, אה, שלא ייכשלו עם בין השמשות, שיתנו לזה קצת מרווח. לא ברור.

דובר 2: מה זה? בשבת ראינו שמקילים, זה צריך להתחיל רק כשזה ממש שבת. וכאן נהיה קצת יותר מחמירים. שבין השמשות מסתכלים רק על שבת דרבנן, יום כיפור, כן, רק עם הדרבנן. וכאן צריך להחמיר עם הספקות, צריך להתחיל קצת יותר מוקדם. בין השמשות הוא ספק, זה ספק דאורייתא, אבל צריך להחמיר. על שביית התורה לא גזרה בשבתות, זה מה שאנחנו לומדים בשבת.

דובר 1: אבל אני לא יודע, לא כתוב כאן בין השמשות, כתוב מערב, להיפך, אם עושים את התוספת רק בבין השמשות לא יוצאים, כי אם זה חיוב, זה פסוק דאורייתא, צריך שיהיה כשזה עדיין ודאי יום. צריך להוסיף עוד לפני כן קצת, צריך להוסיף. הוא לא אומר את השיעור של התוספת. הוא גם לא אומר מה המשמעות של זה.

הפסוק "וענייתם" הולך על שתי ההלכות

אבל זה מעניין, אתה לומד שה"וענייתם" הולך על שתי ההלכות, על זה גם מה שהוא התחיל שמתחילים בלילה שלפני. אני מתכוון, זה שמתחילים בלילה שלפני, אומר רק הרמב"ם, הוא לא צריך על זה מקורות. הוא אומר רק ששבייתם... אני מנסה לעשות משהו הגיוני בזה, ואני מנסה לחשוב שהתוספת יש לה משהו לעשות עם זה שמתחילים בלילה.

מהלך חדש: התשעה לחודש כבר מחייב

בוא נלמד את הפסוק: **"וענייתם את נפשתיכם בתשעה לחדש"**. זה לא תשעה, זה בעשור, כן? אבל הוא מתכוון לומר "בערב". מאוד מעניין. זה מה שאתה מנסה לומר, כן? אחרת מה שהגמרא אומרת "וענייתם את נפשתיכם" – שצריך לאכול, "כל האוכל ושותה בתשיעי". אבל כאן זה פסוק קשה, כן? למה כתוב "בתשעה לחדש"? צריך לכתוב "בעשור לחדש". אומר הוא, שהוא קורא לזה "תשעה לחדש", סתם כן, אבל הוא מתכוון לומר הלילה כשמסתיים התשעה לחודש, עד ערב, עד הלילה הבא כשמסתיים עשור לחודש.

אז רואים כאן כאילו שצריך כבר להתחיל, שהחיוב מתחיל כבר עם סיום התשעה. סוף תשעה כבר מחייב. אז אפשר להבין שתוספת יום הכיפורים היא רק כמו תוספת על הנקודה. זה חידוש. בשבת אף אחד לא יחשוב שיום השישי כבר מחייב עם השבת. להיפך, כל עוד יש עוד משהו מיום שישי זה עדיין פטור. כאן רואים משהו שהתשעה לחודש מביא כבר עמו את המצווה של "וענייתם". אז תאמר שבסוף תשעה צריך כבר להתחיל לצום. כן? אני חושב כן. זה מעניין. אני חושב כן, וזה הגיוני. לפני כן צריך להוסיף קצת מ... כן, "בערב" פירושו כבר ערב עשור. רואים שגם ערב עשור יש בו עוד משהו איסור, משהו חיוב.

יום כיפור = עשור + טיפה מתשעה + טיפה מי"א

דובר 2:

אז יום כיפור הוא כל עשור, פלוס טיפה מתשעה וטיפה מי"א, נכון? אתה יכול לומר כך?

דובר 1:

נכון. מכיוון ש... במילים אחרות, אם היה זמן שמתחיל רק בבוקר או רק באמצע הלילה, לא היה הגיוני. מכיוון שצריך שיהיה יום שלם, שיהיה יום שלם. בקיצור, צריך להבין את זה טוב יותר. הפוסקים אומרים שיש חיוב תוספת. למה? מתי? מה זה אומר? לא, כאן נראה גם די ברור שזה משהו דין בצום, זה לא דין במלאכה. ממילא שבת היא עולם אחר בפני עצמו. אבל הראשונים שלומדים שהפסוק "וענייתם את נפשתיכם" תוספת יום הכיפורים הוא על כל השביות, שביית מלאכה אומן, יש להם בעיה. מה קורה עם כל שבת? למה לא יהיה כל שבת? אבל לפי הרמב"ם, זה רק חיוב על הצום, שצריך לצום קצת יותר, צריך לצום קצת לפני, וקצת אחרי.

דובר 1: כן, כן. אבל אתה רואה שזה הגיוני שיש דבר כזה תענית שאוכלים ושותים כל הלילה, מותר לאכול עד עלות, נכון?

דובר 2:

דובר 1: אז, מצד זה... זה עוד הגיוני, כי עינוי הנפש לא ניכר. אבל זה לא ניכר, יכלו לאכול בלילה.

דובר 2: לא, אני אומר, אדם היה חושב שכשהתורה אומרת וענייתם פירושו מהיום, ממתי אז רואים משהו עינוי הגוף, משהו של לא אכילה.

דובר 1: כך שיש עינוי, למעשה ההלכה היא שבדיוק כמו מלאכה, ממתי שמתחילה השבת, וממתי שמתחיל יום הכיפורים אסור לעשות מלאכה, כך גם ממתי שמתחיל יום הכיפורים אסור לעשות אכילה, כל חמשת העינויים, כל הדברים של הנאה.

הלכה ו (המשך): מוסיפין מחול על הקודש – תוספת יום הכיפורים

לשון הרמב"ם

דובר 1: ולא רק זה, אומר הרמב"ם הלכה כך: **וצריך**, יש חיוב, עוד ענין, חיוב, לכאורה חיוב דרבנן. בוא נראה, מוסיפין מחול על הקודש, שצריך להוסיף מהחול, זה אומר מערב יום כיפור, צריך להוסיף קצת זמן לקודש, ליום הכיפורים, **בכניסתו**, זה אומר צריך להתחיל את יום הכיפורים קצת יותר מוקדם, **וביציאתו**, וצריך לסיים את יום הכיפורים קצת יותר מאוחר. **שנאמר, כי כתוב בפסוק וענייתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב**, וכתוב הלאה, **ומערב עד ערב תשבתו שבתכם**.

איך לומדים את הפסוק?

כלומר, אבל הדרש הראשון תרגם, כאילו כתוב בערב, בערב, מה ערב? עוד מערב, לפני הלילה, לא מ... אבל זה ביציאתו הוא סתם מהמילה הבאה. טוב מאוד שקוראים את זה בשני הכיוונים. **כלומר, תתחיל ותתענה מעט מערב תשעה סמוך לעשירי**. מערב תשעה, לא בתשעה, תשעה בשלח. מערב תשעה, ערב יום כיפור, קצת סמוך לעשירי. **וכן ביציאתו**, זה אומר בערב שהוא אחרי תשעה, נכון? זה לא בערב. אני לא מבין איך קוראים את הפסוק, כי בערב פירושו בלילה זה כבר ליל עשירי. ערב שבת פירושו כשזה עוד קצת יותר מוקדם. אבל בשבת אנחנו קוראים לזה שבת, וכאן אנחנו קוראים לזה תשעה.

דובר 2: לא, ערב שבת. מה זה ערב שבת? ערב שבת זה יום שישי, וכאן לפני שבת. כאן מדברים על סוף התשעה, כן? זה לפני בתשעה לחדש בערב, זה אומר הלילה אחרי תשעה לחדש, לפני הלילה אחרי תשעה, בקיצור.

דובר 1: **וכן ביציאתו, כשסוף היום, ישהה מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי, שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם**. איך לומדים את זה? מערב עד ערב, צריך להתחיל מוקדם, עד ערב, צריך לסיים מאוחר, להיכנס ללילה.

דובר 2: כן, אבל הוא אומר את זה רק לגבי תענית, הוא לא אומר לגבי מלאכה.

דובר 1: אבל אני רוצה קודם להבין את הלימוד, כי זה מאוד מפחיד. כאילו מערב עד ערב פירושו עד ועד בכלל. זה אומר, רגיל, בוא נבין, רגיל הייתי כפשוט מתרגם את הפסוק, היה אומר כן, בפסוק כתוב בפירוש שיום כיפור הוא גם בלילה. רגיל תענית, כמו שרואים מתענית דרבנן שיש לנו, יכול להיות תענית שהיא רק ביום. אבל התורה, לא, צריך להתחיל בלילה, ממילא התורה מסבירה. אני רוצה לשאול אותך שאלה, איך התורה יכולה לכתוב בלשון התורה שהתענית מתחילה בלילה? לפני כן כתוב בתשיעי, כן, כל אחד יודע אחר כך דרשה אחרת, וכי בתשיעי מתענין? זה אומר לומר מהלילה שלפני, שזה אומר עוד מאחרי תשיעי. בתשיעי לא פירושו תשיעי בערב, לא פירושו ערב יום כיפור, נכון? זה פירושו הלילה אחרי תשיעי, שהוא אחרי היום התשיעי, עד ערב עד האחד עשר בלילה. אבל הוא כלל את זה, זה רק יוצא לומר שזה הולך עשרים וארבע שעות שלמות. כך הייתי אומר פשוט פשוט.

הלכה ז: נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה

דברי הרמב"ם

אומר הרמב"ם, "נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה", נשים שלא עוקבות אחרי ההלכה שצריך להוסיף קצת תוספת יום הכיפורים, "והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש", אדם יחשוב שצריך למחות. כמו ערב שבת יש באמת מצווה שאדם צריך להגיד בבית.

השוואה לערב שבת

מאוד מעניין, שערב שבת שבין השמשות הוא לא רק דרבנן, צריך להגיד בבית, צריך להתנהג כאילו כועסים, כל העניין.

דובר 2:

ממה אתה הולך? נו, ה... בנחת, אבל... לא בכעס.

דובר 1:

לא. כתוב בגמרא, למדנו במסכת שבת, אתה מאיים על אנשי ביתך, אבל לא ערב שבת, שכתוב בפירוש בנחת. כן, בקיצור, עסוקים בזה. יום כיפור זה מצווה, אבל אומר הרמב"ם, "אין ממחין בידן", לא צריך למחות בנשים.

דובר 2:

אבל זה פשוט, כי שבת מדברים שצריך להכין את הבית, הדלקת נרות, אנשים אחרים, שהיא עושה בעצמה את הענין שלה, אין לזה שום קשר לשני.

דובר 1:

רואים גם שהתקיעת שופר לסיום מלאכות, הכל רק על הבית, שהבית יהיה שבת.

דובר 2:

שוב, התקיעת שופר היא לכל העולם.

דובר 1:

אבל מה שאתה מביא ש"בתוך ביתו צריך לומר", זה לא שצריך למחות שאשתך לא תעבור על איסור. אתה צריך להיות שבת, שיהיה בטוח.

דובר 2:

אני מבין, זה שונה.

למה לא מוחים

דובר 1:

אוקיי, הלאה. אבל כאן אומר הרמב"ם שלא מוחים. למה? אומר הוא כך, "שלא יבואו לעשות בזדון", כדי שהנשים לא יעשו את זה בזדון. עכשיו הן עושות את זה כי "אינן יודעות". אם תהיה מוחה, הן לא יודעות את כל הענין, הן לא יודעות שיש דבר כזה שצריך לאכול מוקדם יותר, הן יאכלו עד הרגע האחרון, הן יאכלו בזדון. אומר הרמב"ם, אה, מי אומר שהן צריכות לעשות בזדון? אני אעמוד בבית, אני אהיה אבא קפדן. אומר הרמב"ם, שאין אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר לשוב. אי אפשר לחייב שכל אחד יהיה שוטר, להזהיר, שכל אדם יהיה בביתו שוטר, להזהיר שבית הדין לא ישלח בית דין.

דיון: מי הוא ה"שוטר"? — בית דין או הבעל?

דובר 2:

הרמב"ם אומר, כי הבעל, "ואין ממחין בידם", נראה שהוא לא מדבר על הבעל, הוא מדבר על בית הדין. בית הדין לא שולח שוטרים, למה האדם לא יכול למנוע? כי הוא לא יכול! אדם לא הולך לקחת מאשתו...

תרגום לעברית

דובר 1:

שום אדם נורמלי...

דובר 2:

מחלוקת ראשונים: רמב"ם נגד ר"ן

טוב מאוד, מביא המגיד משנה שמשמע בגמרא שיש מחלוקת על זה. הרמב"ם פוסק לכאורה ברור שיש תוספת רק על יום כיפור ורק על אכילה ושתיה. מפרשים אחרים...

דובר 2:

לא על העינויים האחרים גם לא?

דובר 1:

זה אומר רק על ה"ועניתם את נפשתיכם", שהוא העיקר עינוי דאורייתא. על כל פנים, לא משהו חידוש, על כל פנים רק על העינוי, בטח לא על השביתה ממלאכה. זה העיקר. והמפרשים האחרים, הר"ן, אני מתכוון עוד, אחרים אמרו שיש תוספת אפילו על השביתה, ממילא יש גם תוספת גם על... שבת, כי שבת היא גם השביתה.

דובר 2:

אה, לא כתוב שבת?

דובר 1:

יש פסוק שווה שלהם, כתוב "שבתכם". "שבתכם" הוא רמז על שבת. גם על שבת יש ענין של תוספת. צריך לדעת, אני רוצה לדעת איך יודעים ששבת הוא מערב.

דובר 2:

אולי שבת הוא רק ביום?

דובר 1:

רואים "כבוד יום עדיף", גם שבת העיקר הוא היום, נכון? לא?

דובר 2:

מצוות קידוש היא מה שנכנס בשבת.

דובר 1:

לא, זה נכנס בשבת. אמת. קידושא רבה.

דובר 2:

כן, זה באמת פחות.

דובר 1:

אוקיי.

תוספת נגד בין השמשות — חומרא ביום כיפור

זה מעניין, כי הייתי יכול אולי ללמוד משהו כזה מהלך, שבין השמשות בשבת מקילים עם הרבנן. הוא רוצה לנו כאן לומר שלא לחשוב שיום כיפור אפשר להקל עם ה... עם בין השמשות על עינויים, עינויים זה דבר חמור, כמו שרואים שהחכמים מקילים בקלות עם מקום צער, הם אומרים שכל עינוי הוא מקום צער, במיוחד חמשת העינויים שלא ברור שזה דאורייתא. אומר הוא, לא, שעם העינוי צריך להחמיר פלוס, עוד יותר אפילו מבין השמשות. קשה, נראה שההלכה דאורייתא. וגם, הרמב"ם אומר רק ברור, לצאת מלאכת התענית, הוא גם לא אומר ברור.

דובר 2:

הוא מתכוון לכל חמשת העינויים.

דובר 1:

אוקיי, זה יכול להיות מדויק. זה בטוח שיש לזה משהו לעשות. רואים, בוא נאמר כך, כל ההלכות עם הלימודים של בין השמשות, של ספק, זה כבר לימודים של הגדרה. זה בטוח שכל פעם שאומרים שמשו מתחיל יום, אם זה מתחיל בבוקר יש גם שאלה של עלות, נץ החמה. אבל בקיצור, המעבר מיום ולילה, יש משהו זמן ביניים, או קצת לפני וקצת אחרי, וצריך לדעת מה ההלכה היא לכבוד כל אחד מהם. זה לא דבר רגיל שמדברים על זה. כל הפרטים יש להם משהו לעשות. והסעיף הבא הולך גם להראות שכאילו יש ניסיון בזה, שיש בזה ניסיון בזה.

אבל אני רק רוצה לענות על השאלה שלך מה שאתה שואל, הוא יציית לך. הוא לא יציית, כי יש דברים שהוא יציית. לנסוע בשבת? אם הוא לא יודע, אני לא יודע, יגידו לו שאסור לנסוע בשבת. דברים שזה איזה למה צריך להוסיף? מה לא היה מספיק לצום ביום כיפור? הוא יודע שצמים ביום כיפור, היא אישה חרדית, היא צמה ביום כיפור, בוודאי, מגיע הלילה, היא מפסיקה לאכול. גם לפני זה? מה הרבנן היו צריכים לומר? הם לא יסמכו על זה. אני מתכוון שיש דבר כזה, אני מתכוון שהם

היישום המעשי של "מוטב שיהיו שוגגין"

אני מתכוון שהרבה מאוד הלכות הן ככה: אנשים לא מאמינים באמת שאסור לעשות את זה. בשנה הבאה הוא לא יעשה את זה שוב, או בעוד שלוש דקות, אני לא יודע, זה לא עוזר. יש הרבה מאוד דברים שמוחים ואף אחד לא מציית.

והפוסקים אומרים, אנשים חושבים ששמירת עיניים היא מידת חסידות. זו בדיוק מידת חסידות. כן, חוץ מאם זו אישה שאסורה עליו, אבל כתוב ברמ"א שזו מידת חסידות. אנשים צודקים. הרבה פעמים תגיד לו, אני שומע, זו חומרא, הידור יפה, הוא לא יציית לזה. הבעיה היא, עכשיו הוא יהפוך למזיד, כי עכשיו הוא יודע על זה, וזה עושה אותו יותר גרוע.

המוטב שיהיו שוגגין היא דבר חשוב מאוד, כי הרבה פעמים כשאומרים לאנשים דברים הם נעשים יותר גרועים, כי אחר כך הוא אומר, בסדר, אני כבר לא מהאדם הזה.

המשל של יום כיפור

וכאן אפשר להגיד את זה מאוד ברור, אם תגיד לאישה, כבר לא היית צריכה לאכול עכשיו, היא תחשוב, בסדר, כבר לא צמתי את יום הכיפורים. היא לא תתפוס את החילוק שעברת רק על התוספות, עדיין לא עברת על יום הכיפור עצמו.

העיקר של "מוטב שיהיו שוגגין" — תכונת הנפש

אני מתכוון שהמזידים, עליית המזידים, זה לא שמצילים אותו מאיזה חיוב סקילה, זה איזה, כמו שאתה אומר, תכונת הנפש. אדם לא צריך להיות מזיד. הוא שוגג, בסדר, שוגג זה... הוא לא יודע. הוא מעולם לא למד את ההלכה, הוא לא יודע דבר כזה. אני לא יודע.

המשל של חינוך הבנים

יש דין בחינוך, זה דבר אמיתי. שכל עוד לא תופס את הילד שלך, הוא עדיין ימשיך להתנהג כאילו אם הוא מקפיד על זה, הוא נכשל. פעם אחת מתברר שהוא לא מקפיד על הדבר הזה, לקחת את הרצון שלך. לשמור אם הוא פעם אחת נכשל. זה נעשה דבר שהוא יכול לעשות ביד רמה. אני מתכוון שיש לזה קשר לזה.

אוקיי, נפלא.

סיום פרק א'

הרמב"ם אומר, וכן כל הדומה לזה. כאן כתוב הכלל הגדול בכל התורה כולה, שצריך לדעת מתי לא למחות, כדי שהשוגגים לא ידעו. זה הרבה מאוד.

אוקיי, בקיצור, אפשר לחשוב הרבה.

עד כאן פרק א' מהלכות שביית עשור. כן.

השוטר לא מדבר... אתה למדת פירוש ששוטר פירוש שהאיש לא יהיה שוטר. בטוח שזה לא מה שזה אומר. שוטר פירוש שאי אפשר, לבית הדין אין מספיק משטרה. הרמב"ם אומר, בית הדין שולח משטרה אצל הנערה שם, את הנערה הם יכולים לשלוח. אי אפשר לשלוח לכל אחד הביתה. אז ממילא, אה, שהאיש בעצמו יתפוס את האוכל שלו? זה לא יקרה! לא תופסים את האוכל של האישה. הוא יעשה את העסק. אין.

האמונה בנשים יהודיות ישרות

דובר 1:

"ואין לך להם שידעו וישמרו את עצמן", זה עדיין הכל הנחה שלהם, כי הוא הולך כאן הלאה עם ההנחה שהן לא יפסיקו. למה הן לא יפסיקו? נשים יהודיות ישרות, ליל יום כיפור, כולן רוצות לעשות את המצווה. זו אמונה מעניינת. ויש לזה משהו לעשות עם הדבר הזה ש... זה נראה איכשהו מחובר לענין של להוסיף מחול על הקודש. אבל חכה שוב. זו החובה. הן לא יודעות, ביום כיפור עצמו אין חוששים, יודעים שהן יפסיקו כשמגיע בין השמשות, למשל. הן לא יודעות את המצווה של להוסיף מחול על הקודש. ו"אין מוחה". על מה הוא חושב שהן לא יציתו כשילכו להגיד להן? את זה אני לא מבין.

דיון: למה אנשים לא מציתים?

דובר 2:

אנשים לא מציתים. אני לא יודע אם אתה מדבר עם אנשים לפעמים, אבל אנשים לא מציתים. אפשר לכפות עליהם, אבל הם לא מציתים. אנשים לא מציתים.

דובר 1:

לא מדברים על זה. אם אנשים לא מציתים, הוא לא היה מתחיל לכתוב את הספר. אנשים מציתים. כאן יש משהו נוסף למה אנשים לא מציתים.

דובר 2:

לא, לא, לא, משהו באמצע. "ואין ממחין בידם" פירושו לא מפריעים להם, לא מלמדים אותם. אם הולכים לבית ספר ומלמדים הלכות, מלמדים את בית הספר.

דובר 1:

גם. אבל זה לא אומר שלא מלמדים את זה. פעם אחת הוחלט, לא עוצרים. כמו מחאה מהלכות חזקת הבתים. מחאה לא אומרת אותו דבר כמו לומר. אם אפשר עכשיו לומר והם יציתו, בוודאי, אבל לא מפריעים. ואני מתכוון בדיוק שיש כאן ענק... מה שכתוב כאן ככה. קודם כל, אני אגיד לך, יש כאן ענק, כי האחר, הרשב"א בא ואמר, מה זה אומר, על כל דבר יגידו את זה? מי אומר קודם כל, הרמב"ם לא אומר את כל החילוקים האלה.

חילוקי של הרשב"א: דבר שגגים

אבל הרמב"ם טען שהרשב"א טען שיש חילוק שזה לא כתוב בתורה, זה רק איזה לימוד שהחכמים הבינו. הם הולכים, תלך להגיד, הם לא יקחו את זה ברצינות. המציאות היא, מי שמדבר עם אנשים נורמליים, לא עם בני תורה. בני תורה זה, אולי צריך כן למחות, שגגת תלמוד וכדומה, אבל אנשים לא בני תורה. סתם, בעולם הנורמלי, תגיד, אתה יודע ששבת אסור לפתוח בקבוקים. אני אגיד לך, הוא לא יאמין לך, זה לא עוזר. צריך להיות תלמיד חכם כדי להבין. דבר השווה נשמע, כן, זה אותו דבר דומה, דבר שגגים, דבר שגגים, דבר שגגים.